

Μετάφραση του πρώτου κεφαλαίου του βιβλίου

του David R. SHAFFER

Αναπτυξιακή Ψυχολογία: Παιδική Ηλικία και Εφηβεία.

Τρίτη έκδοση, Pacific Grove: Brooks / Cole, 1993.

με τίτλο:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ

Επιμέλεια Ανδρέα Οικονόμου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΗΣ

Αυτό το βιβλίο αναφέρεται σε παιδιά και εφήβους. Είναι μια περιγραφή και επεξήγηση της συμπεριφοράς, των σκέψεων, της αντίληψης, των αισθημάτων και ικανοτήτων τους. Ταυτόχρονα, είναι ένα βιβλίο εξελικτικής ψυχολογίας που μελετά τον τρόπο που τα άτομα αναπτύσσονται και αλλάζουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

Το πρώτο τμήμα αποτελείται από δύο κεφάλαια και είναι σχεδιασμένο, ώστε να σας κατευθύνει στο χώρο της εξελικτικής ψυχολογίας. Το πρώτο κεφάλαιο φτιάχνει το σκηνικό. Πρώτα θα καλύψουμε την έννοια της ανάπτυξης και θα δούμε πόσο νέο θέμα πραγματικά είναι. Αφού λάβουμε υπόψη μας το πως η επιστημονική κοινότητα ενδιαφέρθηκε σταδιακά για την εξέλιξη του παιδιού, θα επικεντρωθούμε στις μεθόδους και τις στρατηγικές που έχουν χρησιμοποιήσει οι ερευνητές για να εντοπίσουν και να εξηγήσουν την εξελικτική αλλαγή.

Ίσως τα πιο χρήσιμα εργαλεία που οι ερευνητές έχουν στη διάθεσή τους είναι οι πολλές θεωρίες που έχουν προταθεί σε εξήγηση της ανάπτυξης του ανθρώπου. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα δούμε αναλυτικότερα το ρόλο της θεωρίας στην εξελικτική ψυχολογία καθώς θα εξετάσουμε μερικές από τις επικρατέστερες θεωρίες για την ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων.

Μαζί, αυτά τα εισαγωγικά κεφάλαια μας παρέχουν μια κατεύθυνση και κάποια σημαντική υποδομή για το υλικό που παρουσιάζεται στο βιβλίο. Θα σας βοηθήσουν να καταλάβετε τι είναι η εξελικτική ψυχολογία και πως οι ερευνητές βρίσκουν απαντήσεις σε ερωτήματα για την ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της εξέλιξης

Η μελέτη της ανθρώπινης εξέλιξης είναι μια σημαντική επιχείρηση.

Η ανθρώπινη εξέλιξη είναι μια συνεχόμενη και συσσωρευτική διαδικασία.

Η ανθρώπινη εξέλιξη είναι μια ολιστική διαδικασία.

Μια σύντομη επισκόπηση του βιβλίου.

Η ανθρώπινη εξέλιξη από ιστορική άποψη

Παιδική ηλικία στους προ - μοντέρνους καιρούς

Αρχές των σύγχρονων απόψεων για την παιδική ηλικία

Εμφάνιση της παιδικής (και εφηβικής) ψυχολογίας

Ερευνητικές μέθοδοι στην εξελικτική ψυχολογία

Η επιστημονική μέθοδος

Μέτρηση της συμπεριφοράς. Τεχνικές συλλογής δεδομένων

Αποκαλύπτοντας τις σχέσεις: Συσχετικά και εμπειρικά σχέδια

Σχέδια για μέτρηση της εξελικτικής αλλαγής

Η διαπολιτισμική σύγκριση

Ηθικές απόψεις στην αναπτυξιακή έρευνα

Περίληψη

Θα ήθελα να αρχίσω αυτό το βιβλίο κάνοντας μια ερώτηση. Γιατί διαλέξατε να εγγραφείτε σε μια σειρά μαθημάτων για την ανθρώπινη ανάπτυξη; Για πολλούς σπουδαστές που παίρνουν πτυχίο στην ψυχολογία, στην οικιακή οικονομία, στη βασική εκπαίδευση ή τη νοσηλευτική, το μάθημα είναι υποχρεωτικό και δεν γίνεται διαφορετικά. Οι γονείς που περιμένουν παιδί ίσως να επιλέξουν αυτό το μάθημα με σκοπό να μάθουν περισσότερα για τα μωρά ως μέρος της δικής τους προετοιμασίας για την πατρότητα και τη μητρότητα. Περιστασιακά οι σπουδαστές θα επιλέγουν το μάθημα ζητώντας απαντήσεις σε συγκεκριμένες ερωτήσεις σχετικά με τη δική τους συμπεριφορά ή αυτήν ενός φίλου ή ενός μέλους της οικογένειας. Για παράδειγμα, ένας συγγαμικός μου από το κολέγιο, που συνέβαινε να είναι πτυχιούχος αλειάς, μελετούσε την ανάπτυξη του παιδιού ελπίζοντας να ανακαλύψει γιατί αυτός και ο δίδυμός του συχνά φαινόταν να σκέφτονται τα ίδια πράγματα σε ίδιες περιστάσεις.

Όποιες και να είναι οι αιτίες που σας οδήγησαν να επιλέξετε αυτό το μάθημα, κάποια χρονική στιγμή πιθανόν να θέλατε να μάθετε για μια ή περισσότερες από μια απόψεις για την ανθρώπινη ανάπτυξη. Για παράδειγμα:

- Έχετε ποτέ αναρωτηθεί πως φαίνεται ο κόσμος στα νεογέννητα μωρά; Πιστεύετε ότι αντιλαμβάνονται το καινούργιο τους περιβάλλον;
- Πότε νομίζετε ότι τα νεογνά θα πρωτοαναγνωρίσουν τις μητέρες τους, τους πατεράδες τους, τους εαυτούς τους (σε ένα καθρέφτη);
- Γιατί πολλά παιδιά ενός έτους φαίνονται τόσο προσκολλημένα στις μητέρες τους και φοβούνται τους ξένους;
- Οι ξένες γλώσσες είναι δύσκολο για μας να τις παρακολουθήσουμε, εάν απλώς μόνο ακούμε συνομιλίες ανάμεσα στους ανθρώπους που τις μιλάνε. Ωστόσο το μωρά και τα μικρά παιδάκια δίνουν μεγάλη προσοχή στις συνομιλίες και θα αποκτήσουν την μητρική τους γλώσσα χωρίς να υπάρχει τυπική διδασκαλία. Πώς είναι αυτό δυνατόν; Είναι η εκμάθηση των γλωσσών ευκολότερη για τα παιδιά απ' ό,τι για ενήλικες;
- Γιατί πολλά νέα παιδιά πιστεύουν ότι τα πράγματα που κινούνται, όπως ο ήλιος και ο αέρας, είναι ζωντανά;
- Γιατί ορισμένοι άνθρωποι είναι φιλικοί και εξωστρεφείς ενώ άλλοι είναι ντροπαλοί και εσωστρεφείς; Μήπως ορίζει την προσωπικότητα ενός ατόμου η ποιότητα της οικογενειακής ζωής του; Και αν είναι έτσι γιατί τότε τα παιδιά από την ίδια οικογένεια συχνά είναι τόσο διαφορετικά το ένα από το άλλο;
- Ποιες είναι οι επιδράσεις στα παιδιά που χάνουν ένα γονέα (από θάνατο ή διαζύγιο) ή που αποκτούν έναν πατριό;
- Τι ρόλο παίζουν οι φίλοι και οι συμμαθητές στην ανάπτυξη ενός παιδιού ή εφήβου;

Αυτά είναι μόνο μερικά από τα θέματα για τα οποία οι σπουδαστές λένε ότι επιθυμούν να μάθουν περισσότερα, στο μάθημα της ανθρώπινης εξέλιξης. Όπως μία διορατική δευτεροετής σπουδάστρια προσφάτως παρατήρησε, "Εγώ θέλω να μάθω γιατί όλοι μας καταλήγουμε να μοιάζουμε τόσο πολύ και ταυτόχρονα, να διαφέρουμε τόσο ο ένας από τον άλλον;" Καθώς θα δούμε το δικό της ενδιαφέρον το μοιράζονται όλοι οι εξελικτικοί ερευνητές.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Με απλά λόγια, η **ανάπτυξη** αναφέρεται σε συστηματικές αλλαγές στο άτομο, που εμφανίζονται μεταξύ της στιγμής της σύλληψής του (όταν το σπέρμα του πατέρα διαπερνά το ωάριο της μητέρας, δημιουργώντας ένα καινούργιο οργανισμό) και της στιγμής που το άτομο πεθαίνει. Η λέξη *συστηματική* συνεπάγεται ότι οι αναπτυξιακές αλλαγές είναι κατά κάποιο τρόπο πειθαρχημένες ή τυποποιημένες, έτσι ώστε οι προσωρινές μεταστροφές στη διάθεση και οι άλλες παροδικές αλλαγές στην εμφάνιση, τη σκέψη και συμπεριφορά μας να αποκλείονται.

Για να εκτιμήσουμε εξ ολοκλήρου την έννοια της εξέλιξης πρέπει να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τις διαδικασίες που αποτελούν τη βάση και παρακινούν την αναπτυξιακή αλλαγή. Μια τέτοια διαδικασία είναι η ωρίμανση, μια βιολογική αποκάλυψη του ατόμου σύμφωνα με ένα σχέδιο που περιέχεται μέσα στα γεννητικά κύτταρα -το γενετικό υλικό που περνά από τους γονείς στο παιδί κατά τη σύλληψη. Απόδειξη για την διαδικασία προς την ωρίμανση της ανθρώπινης εξέλιξης μπορεί να εμφανιστεί σε πολλά σημεία σ' όλη την έκταση της ζωής. Για παράδειγμα, μια πρώιμη καρδιά σχηματίζεται και ξεκινά να χτυπά σε όλα τα υγιή ανθρώπινα έμβρυα μέσα σε ένα μήνα μετά την σύλληψή τους. Το ανθρώπινο πρόγραμμα ωρίμανσης επίσης συνεισφέρει πολύ σε σημαντικά ορόσημα της εξέλιξης όπως π.χ. η ικανότητα ενός μωρού να περπατά και να αρθρώνει νοηματικές λέξεις περίπου σε ηλικία 12 μηνών, την ικανότητα να στέκεται όρθιο πάνω στο ποδήλατο σε ηλικία 5 ετών και τις εντυπωσιακές αλλαγές στο σώμα μας σε ηλικία 9 - 16 ετών μόλις φθάσουμε στην σεξουαλική ωρίμανση. Και καθώς το μυαλό περνά πολλές διαδικασίες ωρίμανσης, η ωρίμανση είναι μερικώς υπεύθυνη για ψυχολογικές αλλαγές, όπως η αυξανόμενη ικανότητα να συγκεντρωνόμαστε, να λύνουμε προβλήματα, και να καταλαβαίνουμε τι μπορεί να νοιώθει κάποιο άλλο άτομο. Πράγματι φαίνεται ότι ίσως είμαστε ακόμα και βιολογικά προγραμματισμένοι να μεγαλώνουμε και τελικά να πεθαίνουμε. Έτσι, μια αιτία που οι άνθρωποι είναι τόσο όμοιοι σε τόσες απόψεις μεταξύ τους είναι ότι η κοινή "κληρονομικότητα του είδους μας" ή τα "σχέδια" ωρίμανσης βεβαιώνουν ότι όλοι μας θα περάσουμε πολλές από τις ίδιες εξελικτικές αλλαγές περίπου στις ίδιες στιγμές της ζωής μας.

Μια δεύτερη καθοριστική εξελικτική διαδικασία είναι η **μάθηση** ή τα μέσα με τα οποία οι εμπειρίες μας δημιουργούν σχετικά σταθερές αλλαγές στα αισθήματά μας, στις σκέψεις και στους τρόπους συμπεριφοράς μας. Ας λάβουμε υπ' όψη ένα απλό παράδειγμα. Παρ' όλο που ένας βαθμός φυσικής ωριμότητας είναι απαραίτητος πριν ένα παιδί είναι ικανό να ρίχνει την μπάλα του μπάσκετ, προσεκτικές οδηγίες και πολλές ώρες προπόνησης είναι απαραίτητες αν αυτός ο νεαρός θέλει κάποτε να πλησιάσει τα κατορθώματα τέτοιων μάγων όπως ο Magic Johnson ή ο Michael Jordan. Οι περισσότερες από τις ικανότητες και συνήθειές μας δεν ξεδιπλώνονται ως μέρος της φύσης μας. Συχνά μαθαίνουμε να αισθανόμαστε, να σκεπτόμαστε και να συμπεριφερόμαστε με καινούργιους τρόπους σε σχέση με τις δικές μας παρατηρήσεις και τις αλληλεπιδράσεις με γονείς, δασκάλους και άλλους σημαντικούς ανθρώπους στη ζωή μας, και επηρεαζόμαστε από γεγονότα που βιώνουμε. Με άλλα λόγια, αλλάζουμε ανταποκρινόμενοι στο περιβάλλον στο οποίο ζούμε - ιδιαίτερα ανταποκρινόμενοι στις πράξεις και στις αντιδράσεις των ανθρώπων γύρω μας. Ασφαλώς, πολλές εξελικτικές αλλαγές είναι προϊόντα ωρίμανσης και μάθησης. Και καθώς θα δούμε σε αυτό το βιβλίο, μερικές από τις πιο έντονες συζητήσεις σχετικά με την ανθρώπινη ανάπτυξη είναι οι διαφωνίες σχετικές με το ποια από αυτές τις μεθόδους συνεισφέρει περισσότερο σε συγκεκριμένες εξελικτικές αλλαγές.

Αν η ανάπτυξη αντιπροσωπεύει τις συστηματικές αλλαγές που βιώνει ένα άτομο από τη σύλληψη μέχρι το θάνατο, η επιστήμη της εξέλιξης είναι η μελέτη αυτών ακριβώς των αλλαγών. Στην πραγματικότητα, μπορούμε να μιλήσουμε για τις επιστήμες της εξέλιξης, διότι αυτή η περιοχή μελέτης αποτελεί στην πραγματικότητα έναν πολλαπλό επιστημονικό κλάδο. Η **εξελικτική**

Ψυχολογία είναι ο ευρύτερος από τους κλάδους αυτούς και ασχολείται με τον προσδιορισμό και την επεξήγηση των αλλαγών που τα άτομα υφίστανται κατά την διάρκεια της ζωής τους.

Ακόμη πολλοί βιολόγοι, κοινωνιολόγοι, ανθρωπολόγοι, εκπαιδευτές, γιατροί, εκπαιδευτές οικιακής οικονομίας και ακόμη και ιστορικοί ενδιαφέρονται και έχουν συνεισφέρει με σπουδαίους τρόπους στη γνώση μας για την ανάπτυξη του ανθρώπου και των ζώων. Επειδή η επιστήμη της εξέλιξης έχει πολλαπλούς κλάδους, χρησιμοποιούμε τον όρο "εξελικτικός" για να αναφερθούμε σε οποιονδήποτε σπουδαστή - ανεξάρτητα από τον κλάδο που παρακολουθεί - ο οποίος ζητάει να καταλάβει την εξελικτική θεωρία.

Η μελέτη της ανθρώπινης εξέλιξης είναι μια σκόπιμη επιχείρηση

Ποιους αντικειμενικούς σκοπούς επιδιώκουν οι εξελικτικοί; Τρεις κύριοι στόχοι ξεχωρίζουν: Να περιγράψουν, να εξηγήσουν, και να βελτιώσουν την εξέλιξη (Baltes, Reese & Lipsitt, 1980). Επιδιώκοντας τον στόχο της περιγραφής, οι εξελικτικοί παρατηρούν προσεκτικά τη συμπεριφορά των ανθρώπων διαφόρων ηλικιών, ζητώντας να ορίσουν πως οι άνθρωποι αλλάζουν με το πέρασμα του χρόνου. Παρ' όλο που υπάρχουν φυσιολογικά (τυπικά) μονοπάτια εξέλιξης που στην πραγματικότητα όλοι οι άνθρωποι ακολουθούν, οι ερευνητές έχουν ανακαλύψει ότι δεν υπάρχουν δύο άνθρωποι απόλυτα ίδιοι. Ακόμη και όταν μεγαλώνουν στο ίδιο σπίτι, τα παιδιά πολύ συχνά δείχνουν διαφορετικά ενδιαφέροντα, αξίες, ικανότητες και πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Έτσι, για να περιγράψουμε επαρκώς την εξέλιξη, πρέπει οπωσδήποτε να μελετήσουμε και τις τυπικές αλλαγές και τις *ατομικές παρεκκλίσεις*, ζητώντας να προσδιορίσουμε τις σημαντικές περιοχές στις οποίες οι αναπτυσσόμενοι άνθρωποι μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

Αν και η περιγραφή είναι καθαρά μόνο η αρχή, οι εξελικτικοί τελικά ζητούν να εξηγήσουν γιατί εμφανίζεται η εξέλιξη. Επιδιώκοντας την επεξήγηση οι ερευνητές ελπίζουν να καταλάβουν γιατί οι άνθρωποι δείχνουν κοινά(παγκόσμια) σημεία εξέλιξης και γιατί κάποια άτομα καταλήγουν τόσο διαφορετικά το ένα από το άλλο. Καθώς θα δούμε σε αυτό το βιβλίο είναι συχνά ευκολότερο να περιγράψεις μια εξέλιξη παρά να εξηγήσεις πως προήλθε.

Τελικά, πολλοί ερευνητές ελπίζουν να βελτιώσουν την εξέλιξη εφαρμόζοντας ότι έμαθαν στην προσπάθειά τους να βοηθήσουν τον άνθρωπο να εξελιχθεί προς θετικές κατευθύνσεις. Αυτή είναι μια καθαρά πρακτική πλευρά της μελέτης της ανθρώπινης εξέλιξης - μια επικέντρωση που έχει οδηγήσει σε κατευθύνσεις όπως:

- Τρόποι να προαχθούν στενοί δεσμοί στοργής ανάμεσα στο ματαιόσχολο και αδιάφορο παιδί και στους απογοητευμένους γονείς.
- Τρόποι να βοηθήσουν παιδιά με δυσκολίες μάθησης για να τα καταφέρουν καλύτερα στο σχολείο.
- Τρόποι για να βοηθήσουν τα κοινωνικά απροσάρμοστα παιδιά και τους ενήλικες να αποφύγουν τις συναισθηματικές δυσκολίες που θα μπορούσαν να προκύψουν εξαιτίας της έλλειψης φίλων και της απόρριψης από τους γύρω.

Ασφαλώς τέτοιοι *βελτιωτικοί* στόχοι συχνά δεν μπορούν να επιτευχθούν, μέχρις ότου οι ερευνητές περιγράψουν φυσιολογικούς και μη φυσιολογικούς δρόμους εξέλιξης και να εξηγήσουν γιατί λαμβάνουν χώρα αυτές οι εξελίξεις.

Η ανθρώπινη εξέλιξη είναι μια συνεχόμενη και συσσωρευτική διαδικασία

Στο φημισμένο του ποίημα "Χαμένος Παράδεισος" ο John Milton έγραψε: "Η παιδική ηλικία δείχνει τον άνθρωπο όπως το πρωινό την ημέρα". Αυτή η ενδιαφέρουσα αναλογία μπορεί να ερμηνευτεί με τουλάχιστον δύο τρόπους. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι σημαίνει πως τα γεγονότα της παιδικής ηλικίας έχουν λίγη ή και καθόλου πραγματική επίδραση στην ζωή ενός ενήλικα, όπως ακριβώς ένα ηλιόλουστο πρωινό αποτυγχάνει να προβλέψει μια απογευματινή καταιγίδα. Ωστόσο οι περισσότεροι άνθρωποι δεν ερμηνεύουν έτσι τα λόγια του Milton. Οι περισσότεροι θεωρούν ότι τα γεγονότα της παιδικής ηλικίας παίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόβλεψη του μέλλοντος. Και αυτοί που ασχολούνται με την παιδική εξέλιξη, ξεκάθαρα προτιμούν την εκδοχή αυτή.

Αν και κανένας δεν μπορεί να ορίσει τι ακριβώς μπορεί να συμβεί σε έναν ενήλικα ακόμα και με την πιο λεπτομερή εξέταση της παιδικής ηλικίας του, οι εξελικτικοί έχουν μάθει ότι τα πρώτα 12 με 15 χρόνια είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό στάδιο της ζωής που καθορίζει την εφηβεία και την ενηλικίωση. Ωστόσο, το πως θα ενεργήσουμε κατά το στάδιο αυτό, θα εξαρτηθεί και από τις εμπειρίες μας ως έφηβοι και ενήλικες. Οπωσδήποτε δεν είναι κανείς το ίδιο άτομο που ήταν στην ηλικία των 10 ή ακόμη και στην ηλικία των 15 χρόνων. Εσείς πιθανόν έχετε αναπτυχθεί (κατά ύψος ή βάρος), έχετε αποκτήσει καινούργια ακαδημαϊκά προσόντα και έχετε αναπτύξει διαφορετικά ενδιαφέροντα και φιλοδοξίες από εκείνες που είχατε στην 5η Δημοτικού ή την Β' Λυκείου. Και η πορεία αυτών των εξελικτικών αλλαγών εκτείνεται από την μέση ηλικία και πέρα μεσουρανώντας στην τελική αλλαγή που εμφανίζεται όταν πεθαίνουμε. Γενικά, η ανθρώπινη ανάπτυξη περιγράφεται καλύτερα σαν μια συνεχόμενη και συσσωρευτική διαδικασία. Το μόνο πράγμα που είναι σταθερό είναι η αλλαγή και οι αλλαγές που γίνονται σε κάθε κύρια φάση της ζωής και έχουν σημαντικές συνέπειες για το μέλλον.

Ο πίνακας 1-1 παρουσιάζει μια χρονική θεώρηση της ζωής όπως την αντιλαμβάνονται οι εξελικτικοί ψυχολόγοι. Το σημείο επικέντρωσης αυτού του βιβλίου είναι η εξέλιξη κατά την διάρκεια των πρώτων 5 περιόδων της ζωής, οι εποχές που είναι γνωστές ως παιδική ηλικία και εφηβεία. Εξετάζοντας πως αναπτύσσονται τα παιδιά από την στιγμή που συλλαμβάνονται μέχρι που φτάνουν στην εφηβεία αναμφίβολα ο καθένας μας θα μάθει περισσότερα για τον εαυτό του και για τους παράγοντες που καθορίζουν την συμπεριφορά μας. Επίσης θα καταλάβουμε γιατί τα παιδιά δεν είναι ποτέ απόλυτα ίδια, ακόμη και όταν μεγαλώνουν μαζί στο ίδιο σπίτι. Πριν αρχίσουμε, ωστόσο, το ταξίδι μας στον κόσμο της παιδικής ηλικίας, ας τονίσουμε ότι δεν έχουμε ακόμη απαντήσεις για όλες τις σημαντικές ερωτήσεις που μπορεί να έχουμε σχετικά με την εξέλιξη του παιδιού. Αντίθετα, η εξελικτική ψυχολογία είναι ένας νέος κλάδος με πολλά άλυτα θέματα. Αλλά καθώς θα προχωρούμε στο βιβλίο, θα ξεκαθαριστεί ότι οι εξελικτικοί της περασμένης πεντηκονταετίας μας παρέχουν ένα τεράστιο ποσό πρακτικής πληροφόρησης σχετικά με τη γενιά μας - πληροφορίες που μπορούν να μας βοηθήσουν να γίνουμε καλύτεροι εκπαιδευτές και καλύτερα πληροφορημένοι γονείς.

Η ανθρώπινη εξέλιξη είναι μια ολιστική διαδικασία

Ήταν κάποτε της μόδας να διαιρούνται οι εξελικτικοί σε 3 στρατόπεδα. (1) αυτούς που μελέτησαν τη φυσική ανάπτυξη και εξέλιξη συμπεριλαμβανομένων και των σωματικών αλλαγών και των συνεπαγομένων κινητικών ικανοτήτων,

(2) αυτούς που μελέτησαν τις γνωστικές απόψεις της εξέλιξης, συμπεριλαμβανομένης της αντίληψης, γλώσσας, μάθησης και σκέψης και

(3) αυτούς που επικεντρώθηκαν στις ψυχοκοινωνικές απόψεις της εξέλιξης συμπεριλαμβανομένων των αισθημάτων, της προσωπικότητας και της ανάπτυξης των διαπροσωπικών σχέσεων.

Σήμερα γνωρίζουμε ότι αυτή η ταξινόμηση οδηγεί σε λάθος συμπεράσματα, γιατί ερευνητές που δουλεύουν σε οποιαδήποτε από αυτές τις περιοχές, έχουν βρει ότι αλλαγές σε μία όψη της εξέλιξης επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στις άλλες όψεις. Ας λάβουμε υπ' όψιν ένα παράδειγμα:

Τι καθορίζει την δημοτικότητα ενός ατόμου με τους ισότιμους του; Αν λέγατε ότι οι κοινωνικές του ικανότητες είναι σημαντικές, θα είχατε δίκιο. Κοινωνικές ικανότητες όπως η ζεστασιά, η φιλικότητα και η προθυμία για συνεργασία είναι χαρακτηριστικά που δημοφιλή παιδιά τυπικά επιδεικνύουν. Βέβαια εμπλέκονται πολλά περισσότερα στην δημοτικότητα (ή την αποδοχή μας) από αυτά που βλέπει το μάτι. Τώρα έχουμε μια ένδειξη ότι η ηλικία κατά την οποία το παιδί φθάνει στην εφηβεία, ένα σημαντικό στάδιο στη φυσική εξέλιξη, έχει μεγάλη επίδραση στην κοινωνική του ζωή. Για παράδειγμα, τα αγόρια που φθάνουν στην εφηβεία νωρίς έχουν καλύτερες σχέσεις με τους όμοιούς τους, από ότι τα αγόρια που φθάνουν στην εφηβεία αργότερα. Ας τονίσουμε επίσης ότι τα έξυπνα παιδιά που πάνε καλά στο σχολείο, τείνουν να είναι πιο δημοφιλή στους ομοίους τους από ότι στα παιδιά μέσης εξυπνάδας ή κατώτερης που κάνουν κάτι λιγότερο θαυμαστό στην τάξη.

Βλέπουμε τότε ότι η "δημοτικότητα" κάποιου εξαρτάται όχι μόνο από τις κοινωνικές του ικανότητες αλλά επίσης από τη γνωστική του ικανότητα και τα φυσικά του χαρακτηριστικά. Όπως φανερώνει το παράδειγμα αυτό, η ανάπτυξη δεν είναι αποσπασματική, αλλά ολιστική. Οι άνθρωποι είναι φυσικά, αντιληπτικά και κοινωνικά όντα, και το καθ' ένα από τα συστατικά του εαυτού μας εξαρτάται κατά ένα μέρος από τις αλλαγές που συμβαίνουν σε άλλους τομείς εξέλιξής μας. Αυτή η ολιστική άποψη είναι σήμερα το κυρίαρχο θέμα της ανθρώπινης ανάπτυξης γύρω από το οποίο το βιβλίο μας κινείται.

Μια σύντομη επισκόπηση του βιβλίου

Μέχρι αυτό το σημείο, έχουμε εισηγηθεί ότι η εξέλιξη είναι μια συσσωρευτική διαδικασία και ότι οι πολλές αλλαγές που το άτομο βιώνει σχετίζονται βαθιά η μια με την άλλη. Πως έκαναν οι εξελικτικοί αυτές τις σπουδαίες αποκαλύψεις; Τι μεθόδους χρησιμοποιούν για να σκιαγραφήσουν την πορεία της εξέλιξης; Πως αποφασίζουν τι να μελετήσουν και γιατί μπορεί να είναι σημαντικό το να δουν αυτά τα φαινόμενα;

Ο σκοπός αυτού του βιβλίου είναι να απαντήσει σε κάθε μια από αυτές τις ερωτήσεις, εισάγοντας μας σε σκοπούς, μεθόδους, θεωρίες, ευρήματα και επιτεύγματα της σύγχρονης εξελικτικής ψυχολογίας. Το 1ο μέρος θέτει το πεδίο. Στην συνέχεια του πρώτου κεφαλαίου θα δούμε πως η επιστημονική κοινότητα βαθμιαία ενδιαφέρθηκε για την παιδική εξέλιξη και μετά σχεδίασε στρατηγικές για έρευνα και επεξήγηση των εξελικτικών αλλαγών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ρίχνουμε μια πιο κοντινή ματιά στο ρόλο της θεωρίας στην εξελικτική ψυχολογία καθώς εξετάζουμε 4 μεγάλες θεωρίες της ανθρώπινης εξέλιξης και βλέπουμε ότι τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν οι θεωρητικοί καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τα φαινόμενα τα οποία επιλέγουν να μελετήσουν.

Το υπόλοιπο βιβλίο είναι οργανωμένο γύρω από ευρύτερες περιοχές μελέτης και έρευνας. Οι άνθρωποι είναι βιολογικά όντα και η έμφαση στο 2ο μέρος είναι πάνω στις φυσιολογικές αλλαγές και τις βιολογικές βάσεις της ανάπτυξης. Μεταξύ των πιο αξιοσημείωτων εξελίξεων της παιδικής

ηλικίας και της εφηβείας είναι οι αλλαγές που εμφανίζονται στην αντίληψη, σκέψη, λογική και μνήμη. Αυτές οι γνωστικές ή διαλεκτικές εξελίξεις εξετάζονται με λεπτομέρεια στο 3ο μέρος. Ασφαλώς οι άνθρωποι είναι επίσης κοινωνικά όντα και η επικέντρωση στο 4ο μέρος αφορά στην ανάπτυξη της κοινωνικότητας και της προσωπικότητας. Στο 5ο μέρος θα πάμε πέρα από το παιδί ως άτομο, για να δούμε την επίδραση της οικογένειας και της κοινωνίας στην ανάπτυξη του παιδιού και των ενηλίκων.

Η οργάνωση αυτού του βιβλίου γύρω από ιδιαίτερα θέματα και μεθόδους αντανακλά την εξειδίκευση της σύγχρονης εξελικτικής ψυχολογίας. Κάθε εξελικτική θεωρία δίνει έμφαση σε διαφορετικές όψεις και οι ερευνητές τυπικά επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα θέματα και μεθόδους όταν κάνουμε έρευνα. Πάντως μια διαίρεση του πεδίου έρευνας σε περιοχές και θέματα είναι απλά ένας βολικός τρόπος οργάνωσης ενός μεγάλου ποσού πληροφοριών σχετικά με τα εξελισσόμενα άτομα, και είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η ανθρώπινη εξέλιξη είναι μια ολιστική πορεία. Για παράδειγμα κάποιος δεν πρέπει να ελπίζει να καταλάβει ένα θέμα, όπως είναι ο ρόλος του φύλου στην εξέλιξη χωρίς να γνωρίζει πως η βιολογία, η μάθηση, η αντίληψη, και οι κοινωνικές δυνάμεις συντελούν στο να επηρεαστεί η αντίληψη ενός ατόμου ότι είναι αρσενικό ή θηλυκό που αναμένεται να συμπεριφερθεί σαν τα άλλα αρσενικά ή θηλυκά στη δική του ή στη δική της κουλτούρα. Έτσι ακόμη και αν αυτό το βιβλίο είναι θεματικά οργανωμένο, δεν θα παραβλέψουμε τον άνθρωπο σαν σύνολο ή την ολιστική φύση της ανθρώπινης εξέλιξης.

Η αιτία που επικεντρωνόμαστε στην έρευνα και στις εφαρμογές της σε αυτό το βιβλίο είναι διότι τα περισσότερα που ξέρουμε για τις εξελικτικές μεθόδους προέρχονται από τα συμπεράσματα της εμπειρικής μελέτης. Σήμερα υπάρχουν πολλές άριστες μέθοδοι για την μελέτη της ανθρώπινης εξέλιξης - τεχνικές που είμαστε έτοιμοι να συζητήσουμε με λεπτομέρειες. Αλλά πριν το κάνουμε είναι απαραίτητο να ρίξουμε μια σύντομη ματιά στην ιστορία της εξελικτικής ψυχολογίας με σκοπό να καταλάβουμε και να εκτιμήσουμε πως αυτός ο τομέας έγινε μια εμπειρική επιστήμη.

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΠΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ

Οι σύγχρονες Δυτικές κοινωνίες περιγράφονται σαν "επικεντρωμένες γύρω από το παιδί": οι άνθρωποι συχνά θεωρούν τις γεννήσεις ευλογημένα γεγονότα, ξοδεύουν τρισεκατομμύρια δολάρια (λίρες, φράγκα και λουιά), για να φροντίζουν, να προστατεύουν και να μορφώνουν τα παιδιά τους και δεν υποχρεώνουν τα παιδιά ν' αναλάβουν τις ευθύνες για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη, μέχρι να φτάσουν στη νόμιμη ηλικία των 14-21 ετών (εξαρτώνται από την κοινωνία), οπότε έχουν θεωρητικά αποκτήσει τη σύνεση και τις ικανότητες "να σταθούν στα πόδια τους". Όμως, η παιδική και η εφηβική ηλικία δεν θεωρούνταν ξεχωριστές και ευαίσθητες περιόδους όπως γνωρίζουμε ότι είναι σήμερα. Για να κατανοήσουμε το πως οι εξελικτικοί ψυχολόγοι προσεγγίζουν τη μελέτη των παιδιών, είναι αναγκαίο να δούμε, πώς "εξελίχθηκε" η έννοια της παιδικής ηλικίας. Και μπορεί να εκπλαγείτε για το πόσο πρόσφατες είναι οι μοντέρνες απόψεις. Φυσικά, αφού οι άνθρωποι κατέληξαν στην άποψη ότι η παιδική ηλικία είναι μια ειδική περίοδος, τότε άρχισαν να μελετούν τα παιδιά και την εξελικτική διαδικασία.

Η παιδική ηλικία στις προσύγχρονες εποχές.

Για μια γρήγορη εικόνα της παιδικής ηλικίας του παρελθόντος, φανταστείτε ότι μόλις έχετε γίνει γονείς του 19ου αι. π.Χ. στην πολεμοχαρή πόλη της Σπάρτης. Πιθανώς να αισθάνεστε ανακουφισμένοι, ότι η γέννηση τελείωσε και πήγε καλά, αλλά ταυτόχρονα αισθάνεστε ανήσυχτοι διότι η στιγμή της αλήθειας πλησιάζει γρήγορα. Σε μερικές ώρες το βρέφος σας θα περάσει μια αυστηρή εξέταση από το Συμβούλιο των πρεσβυτέρων της Σπάρτης. Η δουλειά των πρεσβυτέρων

είναι να επιθεωρούν όλα τα νεογέννητα, για ν' αποφασίσουν, αν τα παιδιά είναι αρκετά δυνατά και υγιή, για να μπορούν να ζουν. Αν το βρέφος σας κριθεί αδύνατο ή ελαττωματικό, θα οδηγηθεί στην ερημιά και θα αφεθεί μόνο του να πεθάνει (Despert, 1965). Τα "τυχερά" παιδιά, που βρίσκονται υγιή, σύντομα θα υποβληθούν σε μια αυστηρή εκπαίδευση, σχεδιασμένη να τα "σκληραίνει" για το βάνουσο καθήκον της υπηρεσίας της στρατιωτικής πολιτείας. Για παράδειγμα, οι μικροί Σπαρτιάτες δεν επιτρέπεται να φανερώνουν αδυναμία χαρακτήρα κλαίγοντας, και ακόμη τα μωρά πρέπει να σκληραγωγηθούν κάνοντας μπάνια με κρύο νερό (Despert, 1965). Στην ηλικία των 7 ετών, σε μία μελλοντική περίοδο, όταν τα παιδιά των Αμερικανών μπουν στη δευτέρα δημοτικού θα τα πάρουν από το σπίτι και θα τα μεγαλώσουν σε δημόσιους καταυλισμούς. Εκεί πιθανόν θα τα δέρνουν συχνά, ή θα είναι για μέρες χωρίς φαγητό, διότι αυτές είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν από τους υπεύθυνους των καταυλισμών, για να εμπνεύσουν την πειθαρχία και την πνευματική αντοχή, τις οποίες οι γιοι σας θα χρειαστούν, για να γίνουν αξιοθαύμαστοι πολεμιστές και πιστοί στο Σπαρτιατικό έθνος (deMause, 1974, Ντέσπερτ, 1965).

Οι νεώτερες κοινωνίες δεν έχουν όλες εκπαιδεύσει τα παιδιά τους τόσο σκληρά, όπως έκαναν οι πολίτες της Σπάρτης. Ακόμα, για αρκετούς αιώνες μετά τη γέννηση του Χριστού, τα παιδιά εθεωρούντο ως "κτήματα" της οικογένειας ή πόροι, που οι γονείς ήταν ελεύθεροι να χρησιμοποιήσουν, όπως ήθελαν. Στην πραγματικότητα, στην Χριστιανική Ευρώπη δεν ήταν παρά μόνο τον 12ο αιώνα που η λαϊκή νομοθεσία εξομοίωσε τη βρεφοκτονία -το φόνο των παιδιών- με φόνο (deMause, 1974).

Πρόσφατα υπάρχει δημόσια συζήτηση, για το πώς θα ήταν η παιδική σας ηλικία αν ζούσατε στη μεσαιωνική περίοδο. Ο ιστορικός Φίλιππος Άρης (1962) έχει αναλύσει ντοκουμέντα και πίνακες από τη Μεσαιωνική Ευρώπη και κατέληξε, ότι οι Ευρωπαϊκές Κοινωνίες δεν είχαν ιδέα της παιδικής ηλικίας, όπως τη γνωρίζουμε πριν το 1600. Τα παιδιά του Μεσαίωνα δεν παραχαϊδεύονταν ούτε έκαναν σ' αυτά τα χατίρια στην έκταση που γίνονται στα σημερινά παιδιά. Συνήθως ντύνονταν με ρούχα ενηλίκων σε μικρογραφία, και απεικονίζονταν σε έργα τέχνης, ότι δούλευαν δίπλα σε ενήλικες (συνήθως συγγενείς), σε μαγαζιά ή χωράφια, πίνοντας και ξεφαντώνοντας με ενήλικες στα πάρτι. Και εκτός από το ότι απάλλασσε τα παιδιά από εγκληματική ενοχή για κακές πράξεις, ο μεσαιωνικός νόμος γενικά δεν έκανε διακρίσεις ανάμεσα στην παιδική παρέμβαση και την παράβαση των ενηλίκων (Borstelmann, 1983, Kean, 1937).

Αλλά τα παιδιά του Μεσαίωνα θεωρούνταν μινιατούρες των μεγάλων; Μάλλον όχι. Περισσότερο πρόσφατες και εκτενείς εξετάσεις της μεσαιωνικής ιστορίας αποκαλύπτουν ότι η παιδική ηλικία ήταν γενικά αναγνωρισμένη ως ξεχωριστή φάση της ζωής, και ότι τα παιδιά θεωρούνταν ότι είχαν ανάγκες πάνω και πέρα απ' αυτές των ενηλίκων. (Βλέπε Borstelmann 1983, Kroll, 1977). Ξεκάθαρα, οι εμπειρίες των παιδιών διαφέρουν στη διάρκεια του μεσαίωνα απ' ότι σήμερα. Οι συναισθηματικοί δεσμοί μεταξύ γονέων και των παιδιών τους μπορεί να μην ήταν τόσο δυνατοί όσο είναι σήμερα, και τα παιδιά ανιαρά εκτελούσαν οικονομικές λειτουργίες μέσα στην οικογένεια, το οποίο μοιάζει με δραστηριότητα "καριέρας" με τα σημερινά πρότυπα. Αλλά είναι σχεδόν υπερβολικό να καταλήξουμε στο ότι οι μεσαιωνικές κοινωνίες δεν είχαν σίγουρα άποψη για την παιδική ηλικία και εκπαίδευαν τα παιδιά τους σαν μινιατούρες ενηλίκων.

Αρχές των Μοντέρνων απόψεων για την παιδική ηλικία

Κατά τη διάρκεια του 17ου και 18ου αιώνα οι στάσεις προς τα παιδιά και στο μέγεθος του παιδιού άρχισαν να αλλάζουν. Θρησκευτικοί αρχηγοί αυτής της περιόδου τόνισαν ότι τα παιδιά ήταν αθώες και αβοήθητες ψυχές που θα έπρεπε να προστατευθούν από την άγρια και αδικαιολόγητη συμπεριφορά των ενηλίκων. Μια μέθοδος για να το πετύχουν ήταν να σταλούν τα

νέα παιδιά στο σχολείο. Παρ' όλο που ο πρωταρχικός σκοπός του σχολείου ήταν να εξασφαλίσει μια ηθική και θρησκευτική εκπαίδευση, ήταν αναγνωρισμένο ότι σημαντικές επιβοηθητικές ικανότητες, όπως το διάβασμα και το γράψιμο, έπρεπε επίσης να διδαχθούν για να γίνουν τα αθώα παιδιά "υπηρέτες και εργάτες" που θα εξασφάλιζαν στην κοινωνία "καλή εργατική δύναμη" (Aries, 1962, σελ. 10: βλέπε επίσης Πλαίσιο 1-1). Τα παιδιά θεωρούνταν ακόμη κτήματα της οικογένειας, αλλά οι γονείς τώρα είχαν αποθαρρύνονται από το να κακομεταχειρίζονται τους γιους τους και τις κόρες τους και πιέζονταν να τα εκπαιδεύσουν με περισσότερη ζεστασιά και στοργή (Aries, 1962, Despert, 1965).

Πλαίσιο 1-1. Περί "εφευρέσεως" της εφηβικής ηλικίας.

Μολονότι οι σημερινές απόψεις της παιδικής ηλικίας χρονολογούνται από το 1700, επίσημη αναγνώριση της εφηβικής ηλικίας ως ξεχωριστή φάση ζωής εμφανίστηκε πολύ αργότερα, κατά τα πρώτα χρόνια αυτού του αιώνα (Hall, 1904). Ειρωνικά, η βιομηχανική ανάπτυξη στις Δυτικές κοινωνίες αποτελεί πιθανόν το γεγονός που κρίνεται υπεύθυνο για την "εφεύρεση" της εφηβικής ηλικίας. Καθώς μετανάστες κατέκλυσαν τα βιομηχανοποιημένα έθνη και κατέλαβαν θέσεις, άλλοτε γεμάτες από παιδιά και νέους, οι νέοι άνθρωποι έγιναν οικονομικά βάρη παρά πόροι. Επιπλέον, η όλο και περισσότερο πολύπλοκη τεχνολογία των βιομηχανικών επιχειρήσεων έκαναν αναγκαία την απόκτηση μορφωμένης εργατικής δύναμης. Έτσι, στο τέλος του 19ου αιώνα, ήταν μια περίοδος όπου έγιναν νόμοι για να περιορίσουν την εργασία των παιδιών και να κάνουν το σχολείο υποχρεωτικό (Kett, 1977). Ξαφνικά οι νέοι ξόδευαν τον περισσότερο χρόνο τους περικυκλωμένοι από παιδιά ίδιας ηλικίας και ξεχώριζαν από τους ενήλικες. Καθώς ζούσαν με φίλους και ανέπτυσσαν τη δική τους έντονη «κουλτούρα της ίδιας ομάδας», οι νέοι ελήφθησαν υπόψη ως ξεχωριστή τάξη των ατόμων αυτών που ξεκάθαρα πρόβαλαν από την αθωότητα της παιδικής ηλικίας, αλλά δεν ήταν ακόμη έτοιμοι ν' αναλάβουν τις ευθύνες των ενηλίκων (Hall, 1904).

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι εμπειρίες της εφηβικής ηλικίας διευρύνθηκαν από τον αυξανόμενο αριθμό των αποφοίτων του γυμνασίου, που ανέβαλαν τον γάμο και την καριέρα, για να επιδιώξουν μόρφωση κολεγίου (και μεταπτυχιακών σπουδών). Σήμερα δεν είναι καθόλου ασυνήθιστο για τους νέους να καθυστερούν να μπουν στον ανιαρό κόσμο των ενηλίκων μέχρι τα μέσα των 20 ετών. Και θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι η κοινωνία εγκρίνει την "παρατεινόμενη εφηβική ηλικία" με το να απαιτεί από τους εργάτες να αποκτήσουν μια ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη ειδική εκπαίδευση για τις καριέρες που επέλεξαν (Elder, Liker και Cross, 1984).

Είναι ενδιαφέρον, ότι πολλές κουλτούρες στον κόσμο δεν θεωρούν την εφηβική ηλικία ως μια ξεχωριστή φάση της ζωής. Οι Εσκιμώ του Σαν Λώρενς, για παράδειγμα, απλά ξεχωρίζουν τα αγόρια από τους άνδρες (ή τα κορίτσια από τις γυναίκες), ακολουθώντας την παράδοση πολλών αμόρφωτων κοινωνιών στις οποίες το πέρασμα στην εφηβεία γίνεται με τη σωματική αλλαγή (Keith, 1985). Εντούτοις, σε μερικές άλλες κουλτούρες, οι απεικονίσεις της ζωής είναι περισσότερο περίπλοκες απ' ό,τι οι δικές μας. Οι Αράσα της Ανατολικής Αφρικής, για παράδειγμα, έχουν τουλάχιστον έξι σημαντικές ηλικίες για τους άρρενες: οι νέοι, οι μικροί πολεμιστές, οι μεγαλύτεροι πολεμιστές, οι μικροί πρεσβύτεροι, οι μεγαλύτεροι πρεσβύτεροι και οι συνταξιούχοι.

Το γεγονός ότι η ηλικία δεν έχει το ίδιο νόημα σε όλες τις περιόδους ή κουλτούρες αντανάκλα μια βασική αλήθεια στην οποία θα δώσουμε έμφαση σε όλο το βιβλίο: η πορεία της ανθρώπινης εξέλιξης είναι ένα ιστορικό ή πολιτιστικό περιεχόμενο, που πιθανόν διαφέρει -και διαφέρει βασικά- απ' αυτά που παρατηρήσαμε σε άλλες περιόδους και σε άλλο πολιτιστικό περιβάλλον. Εκτός από το βιολογικό δέσιμο με το ανθρώπινο είδος είμαστε, σε μεγάλο βαθμό, προϊόντα των καιρών και των τόπων στα οποία ζούμε!

Αρχικές φιλοσοφικές απόψεις για την παιδική ηλικία.

Γιατί οι στάσεις προς τα παιδιά αλλάζουν τόσο δραστικά στο 17ο και 18ο αιώνα; Παρόλο που η ιστορική καταγραφή είναι μουντή σ' αυτό το σημείο, πιθανόν η άποψη των κοινωνικών, με επιρροή φιλοσόφων, συνέβαλε στο να βλέπουμε διαφορετικά τα παιδιά και τη φροντίδα τους.

Έντονες υποθέσεις για την ανθρώπινη φύση οδήγησαν αυτούς τους φιλόσοφους στο να εξετάσουν προσεκτικά κάθε ένα από τα παρακάτω θέματα:

1. Είναι τα παιδιά από τη φύση τους καλά, ή από τη φύση τους κακά;
2. Τα παιδιά οδηγούνται από έμφυτα κίνητρα και ένστικτα, ή μάλλον, είναι προϊόντα του περιβάλλοντός τους;
3. Τα παιδιά συμμετέχουν δραστήρια στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους, ή είναι παθητικά δημιουργήματα που μορφοποιούνται από τους γονείς, τους δασκάλους και άλλους παράγοντες της κοινωνίας;

Διαφωνίες γι' αυτές τις φιλοσοφικές ερωτήσεις παρήγαγαν διαφορετικές απόψεις για τα παιδιά και το μέγλωμα των παιδιών, και κυμαίνονται από τη θεωρία του Τόμας Χόμπς (1651/1904), της "**αρχικής αμαρτίας**", που υποστήριξε ότι τα παιδιά είναι από τη φύση τους εγωιστικά και πρέπει να ελέγχονται από την κοινωνία, μέχρι τη θεωρία του Ζαν Ζακ Ρουσσώ, της "**εσωτερικής αγνότητας**", την αντίληψη ότι τα παιδιά γεννιούνται με μια ενστικτώδη αίσθηση του σωστού και του λάθους, η οποία μερικές φορές επηρεάζεται από την κοινωνία. Αυτές οι δύο απόψεις διαφέρουν καθαρά, όσον αφορά τις επιπλοκές για το μέγλωμα των παιδιών. Πρωτοπόροι της "αρχικής αμαρτίας" επιχειρηματολόγησαν ότι οι γονείς πρέπει να συγκρατήσουν δραστικά τους εγωιστικούς απογόνους, ενώ οι της "εσωτερικής αγνότητας" είδαν τα παιδιά ως "αγνούς άγριους", στους οποίους πρέπει να δοθεί περισσότερη ελευθερία για ν' ακολουθήσουν τις έμφυτες θετικές κλίσεις τους.

Άλλη άποψη για τα παιδιά και το μέγλωμα των παιδιών εισηγήθηκε ο Τζον Λοκ, που πίστεψε ότι το μυαλό ενός βρέφους είναι "**tabula rasa**" ή "λευκός χάρτης", και τα παιδιά δεν έχουν έμφυτες κλίσεις. Με άλλα λόγια, τα παιδιά, δεν είναι από τη φύση τους καλά, ή από τη φύση τους κακά. Το πως εξελιχθούν εξαρτάται ολοκληρωτικά από τις εμπειρίες τους. Όπως ο Χομπς, ο Λοκ επιχειρηματολόγησε υπέρ της έννοιας της πειθαρχίας στο μέγλωμα των παιδιών, για να διαβεβαιώσει ότι τα παιδιά θα ανέπτυσσαν καλές συνήθειες και θ' αποκτούσαν λίγες ή καμία απαράδεκτη (συνήθεια).

Αυτοί οι φιλόσοφοι επίσης, διέφεραν στο θέμα της συμμετοχής των παιδιών στην ανάπτυξη τους. Ο Χομπς υποστήριξε, ότι τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν να επανεξετάζουν τα εγωιστικά ενδιαφέροντά τους με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους. Μ' αυτή την έννοια είναι παθητικά υποκείμενα, που θα μορφοποιηθούν από τα περισσότερο δυνατά στοιχεία της κοινωνίας (τους γονείς). Ο Λοκ, επίσης, πίστευε ότι ο ρόλος του παιδιού είναι παθητικός, διότι το μυαλό ενός βρέφους είναι "άγραφος χάρτης", όπου η εμπειρία γράφει το μάθημά της. Αλλά μία αξιοσημείωτη διαφορετική άποψη προτάθηκε από το Ρουσσώ που πίστευε, ότι τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά στο να διαμορφώνουν το νου και τις προσωπικότητές τους. Στα λόγια του Ρουσσώ το παιδί δεν είναι ένας "παθητικός δέκτης των οδηγιών του παιδαγωγού", αλλά "ένας ενεργός και με κίνητρα ερευνητής". Το ενεργό παιδί, που στοχάζεται και μορφοποιεί δικά του προβλήματα προς λύση, στέκεται σε αντίθεση με το παθητικό, στο οποίο η κοινωνία βάζει τη στάμπα της (αναφέρθηκε στον Kessen, 1965, σελ. 75).

Καθαρά, αυτοί οι φιλόσοφοι είχαν μερικές ενδιαφέρουσες ιδέες για τα παιδιά και πως θα έπρεπε να μεγαλώνουν. Αλλά, πως θα μπορούσε κάποιος ν' αποφασίσει αν οι απόψεις τους είναι σωστές; Δυστυχώς, οι φιλόσοφοι δεν έκαναν συλλογή αντικειμενικών πληροφοριών, για να στηρίξουν τις απόψεις και τις θεωρίες τους. Ό,τι έκαναν, ήταν περιορισμένο και χωρίς σύστημα. Μπορείτε να προεξοφλήσετε το επόμενο βήμα στην ανάπτυξη της εξελικτικής ψυχολογίας;

Τα παιδιά ως άτομα: Οι βιογραφίες των βρεφών.

Η πρώτη συστηματική μελέτη των παιδιών, μπορεί να καθοριστεί στο τέλος του 19ου αιώνα. Ήταν μια περίοδος, όπου οι ερευνητές με διαφορετικό ακαδημαϊκό φόντο άρχισαν να παρατηρούν την ανάπτυξη των παιδιών τους και να δημοσιεύουν αυτές τις πληροφορίες σε εργασίες, γνωστές ως "**βιογραφίες των βρεφών**".

Πιθανόν, η μεγαλύτερη σε επιρροή βιογραφία βρέφους ήταν του Τσαρλς Ντάργουϊν, ο οποίος έκανε καθημερινές καταγραφές από την ανάπτυξη του γιου του (Darwin, 1877). Η περιέργεια του Ντάργουϊν για την ανάπτυξη του παιδιού, ξεκίνησε από την πρώτη του θεωρία της ανάπτυξης, που παρουσίασε στο βιβλίο του "Η Προέλευση των Ειδών". Πολλοί από μας είναι εξοικειωμένοι με τις ιδέες του Ντάργουϊν, ότι ο άνθρωπος προέρχεται από χαμηλότερα είδη. Αλλά, πως αυτή η θεωρία τον οδήγησε στην μελέτη των παιδιών; Σ' αυτό το σημείο ο Ντάργουϊν ήταν ξεκάθαρος. Πίστευε ότι τα απείδευτα βρέφη μοιράζονταν πολλά χαρακτηριστικά με τους "πρωτόγονους" προγόνους τους. Για παράδειγμα, περιέγραψε και τα παιδιά και τα ζώα ως "δίχως ηθική" πλάσματα, που πρέπει να πειθαρχήσουν πριν αποκτήσουν οποιεσδήποτε επιθυμητές συνήθειες. Τέτοιες ομοιότητες ανάμεσα και στα παιδιά και στα ζώα διέγειραν την περιέργεια του Ντάργουϊν, γιατί ακράδαντα πίστευε (τώρα έχει απορριφθεί) στο "**νόμο της ανακεφαλαίωσης**" - η άποψη, ότι ένα άτομο που αναπτύσσεται από ένα κύτταρο σε μια θαυμάσια ανθρώπινη σύνθεση, αναγκαστικά θα διατρέξει ολόκληρη την εξελικτική ιστορία του είδους, δείχνοντας έτσι "την εξέλιξη του ανθρώπου". Με λίγα λόγια ο Ντάργουϊν υποστήριζε ότι ο τρόπος να πλησιάσεις ακανθώδεις φιλοσοφικές ερωτήσεις σχετικά με τη φύση του ανθρώπου, ήταν να μελετήσει τις ρίζες της ανθρωπότητας και τη φυσική εξέλιξη και την ανάπτυξη των παιδιών (Kessen, 1965). Κατά συνέπεια, αυτοί και μερικοί σύγχρονοί του μελέτησαν τη βιογραφία των βρεφών, λιγότερο σαν ενδιαφέρον ανάπτυξης και περισσότερο σαν μέσο, για να απαντήσουν στο ερώτημα σχετικά με την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους.

Δυστυχώς, οι βιογραφίες των βρεφών δεν είναι επιστημονικές εργασίες. Παρατηρήσεις για πολλές βιογραφίες έγιναν σε μη τακτά χρονικά διαστήματα και διάφοροι βιογράφοι έδωσαν έμφαση σε διαφορετικές πλευρές της συμπεριφοράς των παιδιών. Σαν αποτέλεσμα, οι πληροφορίες από διαφορετικούς βιογράφους πολύ συχνά δεν ήταν συγκρίσιμες. Επιπροσθέτως, τα πρόσωπα που έκαναν τις παρατηρήσεις σ' αυτές τις βιογραφικές μελέτες ήταν γενικά περήφανοι γονείς, που ενδεχομένως, επιλεκτικά κατέγραφαν ευχάριστα ή θετικά γεγονότα, ενώ μείωναν τα δυσάρεστα ή αρνητικά επεισόδια. Τελικά, σχεδόν κάθε βιογραφία βρέφους βασιζόταν σε παρατηρήσεις ενός παιδιού τη φορά, και είναι δύσκολο να γνωρίζουμε αν τα συμπεράσματα που βασίστηκαν σε μια περίπτωση, θα μπορούσαν να ισχύουν για άλλα παιδιά.

Παρ' όλες τις δυσκολίες, οι βιογραφίες των βρεφών ήταν ένα βήμα στη σωστή κατεύθυνση. Πράγματι, το γεγονός ότι οι διαπρεπείς επιστήμονες όπως ο Τσαρλς Ντάργουϊν τώρα έγραφαν για την ανάπτυξη των παιδιών, υποδηλώνει ότι η ανθρώπινη εξέλιξη ήταν ένα θέμα άξιο λόγου για επιστημονική εξέταση.

Η εμφάνιση της ψυχολογίας της παιδικής ηλικίας και της εφηβείας

Εισαγωγικά εγχειρίδια, σχεδόν σε όλες τις ακαδημαϊκές περιοχές, θεωρούν κάποιον ως "ιδρυτή" της κάθε περιοχής. Στην αναπτυξιακή ψυχολογία υπάρχουν τουλάχιστον δύο καλοί υποψήφιοι γι' αυτό. Ο ένας είναι ο Αμερικανός ψυχολόγος Γκ. Στάνλεϊ Χολ.

Καλά ενημερωμένος για τις ελλείψεις των βιογραφιών των βρεφών, ο Χολ, ξεκίνησε να συλλέξει περισσότερες αντικειμενικές πληροφορίες από περισσότερα "δείγματα". Ειδικότερα,

ενδιαφερόταν για το χαρακτήρα της σκέψης των παιδιών, και ανέπτυξε ένα γνωστό εργαλείο έρευνας -**το ερωτηματολόγιο**- "για ν' ανακαλύψει το περιεχόμενο του μυαλού των παιδιών" (Hall, 1891). Αυτό που βρήκε ήταν ότι η κατανόηση των παιδιών για κοσμικά γεγονότα αυξάνεται γρήγορα κατά την παιδική ηλικία. Επίσης ανακάλυψε ότι η διαλεκτική συζήτηση των νέων παιδιών είναι μάλλον παράξενη κατά καιρούς, παρεκκλίνοντας ριζικά από την κλασική λογική. Ο Χολ αργότερα έγραψε ένα πασίγνωστο βιβλίο με τίτλο: "Η ΕΦΗΒΕΙΑ" (1904) που ήταν το πρώτο έργο που τράβηξε την προσοχή στην εφηβική ηλικία ως μοναδική φάση της ζωής. Εδώ υπήρχαν οι μεγάλης κλίμακας επιστημονικές έρευνες ανάπτυξης των νέων και πάνω σ' αυτή τη βάση, ο Γκ. Στάνλεϋ Χολ, αξίζει να θεωρηθεί ως ο ιδρυτής της αναπτυξιακής ψυχολογίας.

Τον ίδιο καιρό που ο Χολ χρησιμοποιούσε το ερωτηματολόγιο για να μελετήσει τη σκέψη των παιδιών, ένας νέος Ευρωπαίος νευρολόγος προσπάθησε, με μια διαφορετική μέθοδο, να δοκιμάσει το νου και ν' αποκαλύψει το περιεχόμενό του. Η προσέγγιση του νευρολόγου ήταν πολύ γόνιμη, εξασφαλίζοντας πληροφορίες που τον οδήγησαν να προτείνει μια θεωρία που επαναστατικά άλλαξε τη σκέψη, σχετικά με τα παιδιά και την παιδική ηλικία. Ο νευρολόγος ήταν ο Σίγκμουντ Φρόιντ. Οι ιδέες του έγιναν γνωστές ως "**ψυχαναλυτική θεωρία**".

Σε πολλές περιοχές της επιστήμης, νέες θεωρίες αποτελούν συχνά επαναλήψεις ή τροποποιήσεις των παλαιών θεωριών. Αλλά, στις μέρες του Φρόιντ, υπάρχουν λίγες "παλαιές" θεωρίες της ανθρώπινης συμπεριφοράς για να τη μορφοποιήσουν. Ο Φρόιντ ήταν πράγματι πρωτοπόρος, φορμάροντας την ψυχαναλυτική του θεωρία από χιλιάδες σημειώσεις και παρατηρήσεις, που έκανε κουράροντας ασθενείς με διάφορα είδη συναισθηματικών ενοχλήσεων.

Σαν έξυπνος παρατηρητής, ο Φρόιντ παρατήρησε ότι οι ασθενείς συχνά περιέγραφαν παρεμφερείς εμπειρίες ή γεγονότα που ήταν σημαντικά για αυτούς καθώς μεγάλωναν. Είπε, ότι θα πρέπει να υπάρχουν χιλιάδες ορόσημα στην ανθρώπινη ανάπτυξη, που όλοι οι άνθρωποι έχουν κοινά. Καθώς συνέχιζε να παρατηρεί τους ασθενείς του και να ακούει τις διηγήσεις τους από τη ζωή τους, ο Φρόιντ κατέληξε, ότι κάθε λίθος στην ιστορία της ζωής του ασθενή είχε σημαντική σχέση με κάποιο γεγονός του παρελθόντος. Μετά αντιλήφθηκε ότι είχε τις πληροφορίες -τα κομμάτια ενός πάζλ- με τα οποία θα μπορούσε να κτίσει μια αναλυτική θεωρία για την ανθρώπινη εξέλιξη.

Η μεγαλοφυΐα του Φρόιντ γρήγορα προσέελκυσε πολλούς οπαδούς. Αμέσως μετά τη δημοσίευση της θεωρητικής μονογραφίας του Φρόιντ, ιδρύθηκε το "**Διεθνές Περιοδικό της Ψυχανάλυσης**", όπου και οι άλλοι ερευνητές άρχισαν να αναφέρουν τα δικά τους τεστ πάνω στη θεωρία του Φρόιντ. Στα μέσα του 1930 το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας του Φρόιντ μεταφράστηκε σ' άλλες γλώσσες και η επιρροή της ψυχαναλυτικής θεωρίας ήταν γνωστή σ' όλο τον κόσμο. Με τα χρόνια, η θεωρία του Φρόιντ αποδείχθηκε να έχει πεδίο έρευνας -με την έννοια ότι συνέχισε να παραγάγει νέες έρευνες, και να παρακινεί άλλους ερευνητές να επεκτείνουν την άποψη του Φρόιντ. Ξεκάθαρα, ο χώρος της ανάπτυξης του παιδιού είχε ανοίξει πλέον πριν το θάνατο του Φρόιντ, το 1939.

Η δουλειά του Φρόιντ διευκρινίζει το ρόλο που παίζουν οι θεωρίες στις επιστημονικές μελέτες της ανθρώπινης ανάπτυξης. Μολονότι η λέξη *θεωρία* είναι δύσκολος όρος, και συμβαίνει οι θεωρίες να είναι κάτι που καθένας έχει. Αν σας ρωτούσα γιατί τα αγόρια και τα κορίτσια φαίνονται τόσο διαφορετικά, σαν ενήλικοι, όταν φαίνονται να είναι τόσο όμοια, σαν βρέφη, αναμφίβολα θα είχατε κάτι να πείτε πάνω σ' αυτό το θέμα.

Σε απάντηση, θα δηλώνατε, ή τουλάχιστο θα αντανακλούσατε τη δική σας θεωρία της διαφοράς των δύο φύλων. Έτσι, μια **θεωρία** δεν είναι τίποτε άλλο, παρά ένα σύνολο απόψεων και θέσεων

που επιτρέπουν τους θεωρητικούς να περιγράψουν τις απόψεις μιας εμπειρίας. Στο χώρο της ψυχολογίας οι θεωρίες μας βοηθούν να περιγράψουμε διάφορα πρότυπα συμπεριφοράς και να εξηγήσουμε, γιατί συμβαίνουν.

Οι καλές θεωρίες έχουν άλλο ένα σημαντικό χαρακτηριστικό: την ικανότητα να προβλέπουν μελλοντικά γεγονότα. Αυτές οι θεωρητικές προβλέψεις ή **υποθέσεις** ελέγχονται μετά, συγκεντρώνοντας καινούργιες πληροφορίες. Οι πληροφορίες που συγκεντρώνουμε, όταν δοκιμάζουμε τις υποθέσεις, όχι μόνο μας εφοδιάζει με συμπεράσματα για την ικανότητα των θεωριών να εξηγούν νέες παρατηρήσεις, αλλά επίσης οδηγούν σε νέες θεωρητικές απόψεις που διευρύνουν τη γνώση μας περαιτέρω.

Σήμερα, υπάρχουν πολλές θεωρίες, που συντελούν στην κατανόηση της ανάπτυξης των παιδιών, και στο Κεφάλαιο 2, θα εξετάσουμε τις κυριότερες απόψεις. Παρόλο που είναι απόλυτα φυσικό για τους ανθρώπους να διαβάζουν αυτές τις θεωρίες για να διαλέξουν την αγαπημένη τους, ο επιστήμονας χρησιμοποιεί ένα μάλλον αυστηρό μέτρο σύγκρισης, για να εκτιμήσει τις θεωρίες. Αυτός ή αυτή διατυπώνει υποθέσεις και κάνει την έρευνα, για να δει, αν η θεωρία μπορεί να προβλέψει και να εξηγήσει τις παρατηρήσεις. Έτσι, δεν υπάρχει χώρος για υποκειμενικότητα, όταν μελετά μια θεωρία. Οι θεωρίες στην αναπτυξιακή ψυχολογία είναι τόσο καλές, όσο η ικανότητά τους να προβλέπουν και να εξηγούν σημαντικές απόψεις της ανθρώπινης ανάπτυξης.

Στην επόμενη ενότητα θα επικεντρωθούμε στα "εργαλεία της επιστήμης μας", δηλαδή, τις μεθόδους έρευνας που οι αναπτυξιολόγοι χρησιμοποιούν για να ελέγχουν τις δικές τους θεωρίες, και για να αποκτούν καλύτερη κατανόηση για τον κόσμο των παιδιών.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Όταν οι ντέντεκτιβς αναλαμβάνουν να επιλύσουν υποθέσεις, πρώτα συγκεντρώνουν τα στοιχεία, διατυπώνουν υποθέσεις, και μετά εξετάζουν λεπτομερειακά τις ενδείξεις ή συλλέγουν συμπληρωματικές πληροφορίες, μέχρι μια από τις υποθέσεις τους να αποδειχθεί σωστή. Η εξιχνίαση των μυστηρίων της εξέλιξης είναι σε μεγάλο βαθμό ένα παρόμοιο εγχείρημα. Οι ερευνητές πρέπει να παρατηρήσουν προσεκτικά τα υποκείμενά τους, να μελετήσουν τις πληροφορίες που συλλέγουν, και να χρησιμοποιήσουν αυτά τα δεδομένα για να βγάλουν συμπεράσματα σχετικά με τους τρόπους που οι άνθρωποι εξελίσσονται.

Επίκεντρο αυτού του κομματιού, είναι οι μέθοδοι που οι ερευνητές χρησιμοποιούν για να συγκεντρώσουν πληροφορίες σχετικά με την εξέλιξη παιδιών και εφήβων. Πρώτο μας μέλημα είναι να κατανοήσουμε γιατί οι αναπτυξιολόγοι θεωρούν απόλυτα απαραίτητο να συγκεντρώσουν όλα αυτά τα στοιχεία. Μετά, θα επεξεργαστούμε τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα πέντε βασικών στρατηγικών συλλογής στοιχείων: συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων, μελέτες περιπτώσεων, κλινικών μεθόδων, φυσικών και ελεγχόμενων παρατηρήσεων. Τέλος, θα εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι αναπτυξιολόγοι μπορούν να σχεδιάσουν τις έρευνές τους, ώστε να εξακριβώσουν και να εξηγήσουν μεταβολές, εξαιτίας της ηλικίας, στα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις ικανότητες και τη συμπεριφορά των παιδιών.

Η επιστημονική μέθοδος

Η σύγχρονη εξελικτική ψυχολογία έχει ορθά χαρακτηρισθεί σαν επιστημονική εργασία, γιατί αυτοί που μελετούν εξελισσόμενους οργανισμούς έχουν υιοθετήσει ένα σύστημα αξιολόγησης που ονομάζεται **επιστημονική μέθοδος**, το οποίο τους καθοδηγεί στην προσπάθεια να βγάλουν συμπεράσματα. Όσον αφορά στην επιστημονική μέθοδο δεν υπάρχει κανένα μυστήριο. Στην πραγματικότητα είναι περισσότερο μια συγκεκριμένη *νοοτροπία ή ένα σύστημα αξιών*, παρά μια

μέθοδος. Η νοοτροπία αυτή υπαγορεύει ότι, πάνω απ' όλα, οι ερευνητές πρέπει να είναι *αντικειμενικοί* και να επιτρέπουν στις παρατηρήσεις τους (ή στα δεδομένα τους) να καθορίζουν την αξία της άποψής τους.

Κατά τους 17ο και 18ο αιώνες, όταν οι κοινωνικοί φιλόσοφοι παρουσίαζαν τις απόψεις τους, σχετικά με τα παιδιά και την ανατροφή τους, συχνά οι θέσεις τους γίνονταν δεκτές ως δόγματα. Ήταν σαν οι άνθρωποι να υπέθεταν ότι τα μεγάλα μυαλά είχαν πάντα μεγάλες ενοράσεις. Πολύ λίγα άτομα αμφισβητούσαν τα λόγια αυτών των πασίγνωστων διανοούμενων, γιατί η επιστημονική μέθοδος δεν ήταν ακόμη ένα σοβαρό κριτήριο αξιολόγησης της σοφίας ή της γνώσης.

Πρόθεσή μας εδώ, δεν είναι η κριτική των πρώτων κοινωνικών φιλοσόφων. Στην πραγματικότητα οι σύγχρονοι αναπτυξιολόγοι (και τα σημερινά παιδιά) χρωστούν ευγνωμοσύνη σ' αυτούς, γιατί βοήθησαν να μεταβληθούν οι τρόποι, με τους οποίους η κοινωνία αντιλαμβανόταν και αντιμετώπιζε τους νέους της. Παρ' όλα αυτά, κάποτε και τα μεγάλα μυαλά μπορούν να γεννήσουν άθλιες ιδέες, και, αν κακοδιατυπωμένες γνώμες μπορούν να ευθύνονται για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται ανθρώπινα όντα, επιβάλλεται να ανακαλύψουμε αυτές τις εσφαλμένες υποθέσεις, πριν αποβούν ζημιογόνες. Η επιστημονική μέθοδος λοιπόν, είναι μια αξία που βοηθά στην προστασία της επιστημονικής κοινότητας και της κοινωνίας γενικότερα, από λανθασμένες αιτιάσεις. Η προστασία, προέρχεται από την άσκηση αξιολόγησης της αλήθειας διάφορων θεωρητικών διακηρύξεων με αντικειμενικά δεδομένα, παρά με την απλή στήριξη πάνω στην ακαδημαϊκή, πολιτική ή κοινωνική αξιοπιστία του θεωρητικού. Φυσικά, αυτό σημαίνει ότι ο θεωρητικός, του οποίου οι ιδέες αξιολογούνται, πρέπει να είναι εξίσου αντικειμενικός, αλλά και πρόθυμος να απορρίψει τις αντιλήψεις του, όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι εξάντλησαν την χρησιμότητά τους.

Μετρώντας τη συμπεριφορά: Τεχνικές συλλογής δεδομένων.

Ανεξάρτητα ποια πλευρά της εξέλιξης θέλουμε να μελετήσουμε -είτε είναι οι αντιληπτικές ικανότητες των νεογέννητων, είτε η ανάπτυξη φιλικών δεσμών μεταξύ συνομήλικων παιδιών, είτε οι αιτίες της χρήσης ναρκωτικών στους εφήβους - πρέπει να βρούμε τρόπους μέτρησης αυτού που μας ενδιαφέρει. Σήμερα οι ερευνητές είναι τυχεροί που έχουν πολλές δοκιμασμένες στην πράξη διαδικασίες, που μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να μετρήσουν τη συμπεριφορά, και να εξετάσουν τις υποθέσεις τους για την ανθρώπινη εξέλιξη. Αλλά, άσχετα από την μέθοδο που κάποιος χρησιμοποιεί, οι επιστημονικά αξιοποιήσιμες μετρήσεις πρέπει να διαθέτουν πρώτα δύο σπουδαία χαρακτηριστικά: αξιοπιστία και εγκυρότητα.

Μια μέτρηση είναι *αξιόπιστη* όταν αποφέρει συνεπείς πληροφορίες στο χρόνο, και σε σχέση με τους διαφορετικούς ερευνητές που ασχολήθηκαν με αυτήν. Ας υποθέσουμε ότι μπαίνεις σε μια τάξη και καταγράφεις πόσες φορές ένα παιδί συμπεριφέρεται επιθετικά στους άλλους, αλλά ο βοηθός ερευνητής σου χρησιμοποιώντας το ίδιο σύστημα παρατήρησης των ίδιων παιδιών, δεν συμφωνεί με τις μετρήσεις σου. ' Η ότι μετράς την επιθετικότητα κάθε παιδιού επί μία εβδομάδα, αλλά βγάζεις διαφορετικά επίπεδα επιθετικότητας, εφαρμόζοντας την ίδια μέτρηση στα ίδια παιδιά μία εβδομάδα αργότερα. Είναι ξεκάθαρο ότι ο βαθμός επιθετικότητας που παρατήρησες είναι αναξιόπιστος, γιατί αποφέρει ιδιαίτερα ασυνεπή στοιχεία. Για να είναι αξιόπιστη και άρα χρήσιμη επιστημονικά, η μέτρησή σου θα πρέπει να δίνει ανάλογους βαθμούς παιδικής επιθετικότητας με άλλων ανεξάρτητων παρατηρητών και θα πρέπει να αναφέρει παρόμοια επίπεδα για κάθε παιδί χωριστά, από τη μια μέτρηση στην άλλη (πρόσκαιρη σταθερότητα).

Μια μέτρηση είναι *έγκυρη*, αν μετρά αυτό που υποτίθεται ότι αποτιμά. Ίσως, πρέπει να διαπιστώσεις ότι ένα όργανο είναι αξιόπιστο και μετρά με συνέπεια προτού το θεωρήσεις έγκυρο. Όμως η αξιοπιστία, από μόνη της δεν εγγυάται εγκυρότητα. Για παράδειγμα, ένα ιδιαίτερα αξιόπιστο σύστημα παρατήρησης που προορίζεται για τη μέτρηση της παιδικής επιθετικότητας, μπορεί να δώσει ιδιαίτερα διογκωμένες μετρήσεις επιθετικής συμπεριφοράς, αν απλώς ο ερευνητής κατατάσσει όλες τις εκδηλώσεις φυσικής βίας σαν δείγματα επιθετικότητας. Αυτό που ο ερευνητής απέτυχε να αναγνωρίσει, είναι ότι πολλά τέτοια ιδιαίτερης έντασης παιχνιδίσματα μπορεί να αντιπροσωπεύουν απλώς ευχάριστες μορφές άτακτου παιχνιδιού, στο οποίο παίρνουν μέρος τα παιδιά, χωρίς καμία πρόθεση να κάνουν κακό ή να επιδείξουν επιθετικότητα. Φυσικά, οι ερευνητές πρέπει να αποδείξουν ότι μετρούν το χαρακτηριστικό που διατείνονται ότι μετρούν, πριν να έχουμε εμπιστοσύνη στα δεδομένα που συγκεντρώνουν ή στα συμπεράσματα που βγάζουν.

Έχοντας κατά νου τη σημασία της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας των μετρήσεων, ας μελετήσουμε κάποιους απ' τους πολλούς τρόπους με τους οποίους μπορούν να μετρηθούν πλευρές της ανθρώπινης εξέλιξης.

Μεθοδολογίες αυτοπαρατήρησης.

Τέσσερις συνηθισμένες διαδικασίες, που οι αναπτυξιολόγοι χρησιμοποιούν για να συγκεντρώσουν πληροφορίες και να εξετάσουν υποθέσεις, είναι οι συνεντεύξεις, τα ερωτηματολόγια, οι μελέτες περιπτώσεων και η κλινική μέθοδος. Αν και οι προσεγγίσεις αυτές μοιάζουν, ως προς το ότι κάθε μία ζητά από τα υποκείμενα να απαντήσουν ερωτήσεις που τίθενται από τον ερευνητή, διαφέρουν ως προς το βαθμό κατά τον οποίο ο ερευνητής αντιμετωπίζει ή όχι με τον ίδιο τρόπο τον κάθε έναν από τους συμμετέχοντες ξεχωριστά.

Συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια. Οι ερευνητές που θα επιλέξουν την τεχνική της συνέντευξης ή του ερωτηματολογίου θα κάνουν στο παιδί (ή στους γονείς του) μία σειρά ερωτήσεων που αφορούν μία ή περισσότερες από τις όψεις της εξέλιξης. Η συλλογή δεδομένων μέσω ερωτηματολογίου, απαιτεί απλά την καταγραφή ερωτημάτων στο χαρτί και την κλήση των συμμετεχόντων να απαντήσουν σ' αυτές γραπτά, ενώ οι συνεντεύξεις απαιτούν από τους συμμετέχοντες προφορική απάντηση στα ερωτήματα του ερευνητή. Αν η διαδικασία είναι **προσχεδιασμένη συνέντευξη ή προσχεδιασμένο ερωτηματολόγιο**, όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα καλούνται να απαντήσουν στις ίδιες ερωτήσεις με την ίδια σειρά. Ο σκοπός αυτής της τυποποιημένης ή προσχεδιασμένης σύνθεσης είναι η αντιμετώπιση κάθε προσώπου με τον ίδιο τρόπο, ώστε οι απαντήσεις διαφορετικών συμμετεχόντων να είναι συγκρίσιμες.

Μια ενδιαφέρουσα εφαρμογή της τεχνικής της συνέντευξης ήταν το πρόγραμμα με το οποίο παιδιά του νηπιαγωγείου, της δευτέρας και τετάρτης τάξης, απάντησαν σε 24 ερωτήσεις, σχεδιασμένες να εκτιμήσουν τις γνώσεις τους, όσον αφορά στα κοινωνικά στερεότυπα σχετικά με τους άνδρες και τις γυναίκες (Williams, Bennett & Best, 1975). Κάθε ερώτηση ακολουθούσε μία διαφορετική σύντομη ιστορία στην οποία ο κεντρικός χαρακτήρας περιγραφόταν, είτε με στερεότυπα αρσενικά επίθετα (για παράδειγμα, επιθετικός, δυνατός, σκληρός), είτε με στερεότυπα θηλυκά επίθετα (για παράδειγμα, συναισθηματική, ευέξαπτη). Στόχος του κάθε παιδιού ήταν να καταδείξει εάν ο χαρακτήρας σε κάθε ιστορία ήταν άνδρας ή γυναίκα. Ο Williams και οι συνεργάτες του ανακάλυψαν ότι, ακόμη και τα παιδιά του νηπιαγωγείου μπορούσαν συνήθως να πουν εάν οι ιστορίες αναφέρονταν σε αγόρια ή κορίτσια. Μ' άλλα λόγια, αυτά τα πεντάχρονα ήταν ιδιαίτερα ενημερωμένα για τα στερεότυπα των φύλων, παρ' όλο που ο παιδικός τρόπος σκέψης γινόταν ακόμη πιο στερεότυπος από το νηπιαγωγείο στη δευτέρα τάξη. Μια επίπτωση αυτών των αποτελεσμάτων, στην περίπτωση που τα παιδιά του νηπιαγωγείου ήδη

ακολουθούν με τη σκέψη τους στερεότυπα, είναι πως η τυποποίηση των φύλων θα πρέπει να αρχίζει πολύ νωρίς.

Οι συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια έχουν μερικές σημαντικές αδυναμίες. Πρώτα απ' όλα, καμία από τις δύο μεθόδους δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολύ μικρά παιδιά που δεν μπορούν να διαβάσουν ή να καταλάβουν τον λόγο πολύ καλά. Έπειτα οι ερευνητές πρέπει να ελπίζουν, ότι οι απαντήσεις που θα πάρουν είναι ειλικρινείς και ακριβείς κι όχι απλώς προσπάθειες των ερωτώμενων να παρουσιάσουν τον εαυτό τους με έναν ευνοϊκό τρόπο. Δεν θα ήταν άραγε πολλά παιδιά απρόθυμα, για παράδειγμα, να παραδεχθούν ότι έκλεψαν χρήματα από την τσάντα της μητέρας τους ή ότι έπαιξαν το γιατρό με το γειτονόπουλο; Προφανώς ανακριβείς ή ανειλικρινείς απαντήσεις θα οδηγήσουν σε λανθασμένα συμπεράσματα. Τέλος, οι ερευνητές πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί ώστε να διασφαλίζουν ότι οι διαφορετικών ηλικιών συμμετέχοντες ερμηνεύουν τις ερωτήσεις με τον ίδιο τρόπο. Διαφορετικά, οι παρατηρούμενες ηλικιακές τάσεις σε κάποια έρευνα μπορεί να αντικατοπτρίζουν διαφορές στην ικανότητα των παιδιών να κατανοήσουν και να επικοινωνήσουν, περισσότερο, παρά τις πραγματικά υποβόσκουσες μεταβολές στα συναισθήματα, στις σκέψεις ή τις συμπεριφορές των παιδιών.

Παρ' όλες αυτές τις ενδεχόμενες αδυναμίες, οι προσχεδιασμένες συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια μπορούν να είναι θαυμάσια όργανα ερευνών. Και οι δύο τρόποι είναι ιδιαίτερα χρήσιμοι, όταν αυτός που παίρνει τη συνέντευξη προκαλεί τους συμμετέχοντες να εκθέσουν το τι γνωρίζουν για ένα ζήτημα, γιατί η κοινωνικά επιθυμητή αντίδραση σε μια τέτοια πρόκληση είναι πιθανό να είναι μια ειλικρινής ή ακριβής απάντηση. Στη μελέτη των στερεότυπων των φύλων, για παράδειγμα, οι νεαροί συμμετέχοντες πιθανά να εκλαμβάνουν κάθε ερώτηση σαν προσωπική πρόκληση ή ένα γρίφο που πρέπει να λύσουν, και έτσι παρακινούνται να απαντήσουν με ακρίβεια και να εκθέσουν ακριβώς ό,τι γνωρίζουν για τους άνδρες και τις γυναίκες. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες λοιπόν, η προσχεδιασμένη συνέντευξη είναι μια θαυμάσια μέθοδος προσδιορισμού των αντιλήψεων των παιδιών για τα φύλα.

Η μελέτη περίπτωσης. Μια ακόμα μέθοδος έρευνας της ανθρώπινης εξέλιξης είναι η **μελέτη περίπτωσης**. Ένας ερευνητής που χρησιμοποιεί αυτή τη μέθοδο, προετοιμάζει λεπτομερείς περιγραφές ενός ή περισσότερων ατόμων και μετά επιχειρεί να βγάλει συμπεράσματα αναλύοντας αυτές τις "περιπτώσεις". Για να προετοιμάσει ένα ατομικό αρχείο ή "περίπτωση", ο ερευνητής συνήθως θα συμπεριλάβει πολλά είδη πληροφοριών για το άτομο, όπως το οικογενειακό ιστορικό του/της, κοινωνικοοικονομική κατάσταση, μόρφωση και επαγγελματικό ιστορικό, ιατρικό παρελθόν, δικές του περιγραφές σημαντικών γεγονότων της ζωής του και επίδοση σε ψυχολογικά τεστ. Πολλές από τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε κάθε ιστορικό περίπτωσης προέρχονται από συνεντεύξεις με το άτομο, αν και οι ερωτήσεις που γενικά γίνονται δεν είναι τυποποιημένες και μπορεί να ποικίλλουν σημαντικά από περίπτωση σε περίπτωση.

Οι βιογραφίες μωρών του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα είναι παραδείγματα μελέτης περιπτώσεων, καθεμιά από τις οποίες βασιζόταν σ' ένα συγκεκριμένο υποκείμενο. Ο πιο γνωστός από τους ερευνητές μελέτης περιπτώσεων, ίσως είναι ο Σίγκμουντ Φρόιντ, ο οποίος προετοίμασε και ανέλυσε δωδεκάδες περιπτώσεων και από αυτά τα στοιχεία, διαμόρφωσε μια εύληπτη θεωρία της ανθρώπινης εξέλιξης - τη θεωρία της Ψυχανάλυσης.

Αν και ο Φρόιντ ήταν ένας ένθερμος υποστηρικτής της μελέτης περιπτώσεων, την οποία χρησιμοποίησε ως το έπακρο της χρησιμότητάς της, η μέθοδος αυτή έχει τρία σημαντικά μειονεκτήματα που περιορίζουν σοβαρά την ωφελιμότητά της. Πρώτα, η εγκυρότητα των συμπερασμάτων ενός ερευνητή θα εξαρτάται φυσικά από την ακρίβεια των πληροφοριών που

λαμβάνονται από τις "περιπτώσεις". Δυστυχώς, η πιθανότητα ανακρίβειας είναι μεγάλη, όταν ηλικιωμένα υποκείμενα επιχειρούν να θυμηθούν τις αιτίες και τις συνέπειες σημαντικών συμβάντων που συνέβησαν χρόνια πριν, κατά την παιδική τους ηλικία. Κατόπιν, τα δεδομένα από δύο (ή περισσότερα) άτομα μπορεί να μην είναι άμεσα συγκρίσιμα, αν ο ερευνητής ρώτησε κάθε συμμετέχοντα διαφορετικές ερωτήσεις μάλλον, παρά έθεσε μια δεδομένη ομάδα ερωτήσεων σ' όλους. Τέλος, η μελέτη περίπτωσης μπορεί να εμφανίζει αδυναμία γενίκευσης, δηλαδή, συμπεράσματα που εξήλθαν από τις εμπειρίες των διάφορων ατόμων που μελετήθηκαν μπορεί να μην έχουν εφαρμογή στην πλειοψηφία. Μάλιστα, μια συνηθισμένη κριτική της θεωρίας της Ψυχανάλυσης του Φρόιντ είναι ότι διαμορφώθηκε από τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις συναισθηματικά διαταραγμένων ασθενών, που ήταν κάθε άλλο παρά αντιπροσωπευτικοί όλου του πληθυσμού. Συνοψίζοντας, η μελέτη περίπτωσης μπορεί να χρησιμεύσει σαν μια πλούσια πηγή στοιχείων για την ανθρώπινη εξέλιξη. Παρ' όλα αυτά, οι περιορισμοί της είναι πολλοί και όλα τα συμπεράσματα που εξάγονται από μελέτη περιπτώσεων, πρέπει να επαληθεύονται με τη χρήση άλλων τεχνικών έρευνας.

Κλινική μέθοδος. Η κλινική μέθοδος μοιάζει πολύ με την τεχνική της συνέντευξης. Ο ερευνητής ενδιαφέρεται συνήθως να εξετάσει μια υπόθεση, υποβάλλοντας τον συμμετέχοντα στην έρευνα σε κάποιου είδους καθήκον ή ερέθισμα, προκαλώντας στη συνέχεια μια αντίδραση. Αφού ο συμμετέχων έχει αντιδράσει, ο ερευνητής θα κάνει απλώς μια δεύτερη ερώτηση ή θα θέσει ένα νέο καθήκον με την ελπίδα να διευκρινίσει την αρχική απάντηση του συμμετέχοντα. Οι ερωτήσεις συνεχίζονται, μέχρι ο ερευνητής να έχει την απάντηση που απαιτείται για να εκτιμήσει την υπόθεση που έκανε. Αν και οι συμμετέχοντες συχνά ρωτιούνται τις ίδιες ερωτήσεις στα αρχικά στάδια της έρευνας, οι απαντήσεις τους σε κάθε ερώτηση καθορίζουν τι θα ρωτήσει μετά ο ερευνητής. Εφόσον οι απαντήσεις των συμμετεχόντων συχνά διαφέρουν, είναι πιθανό ότι δύο διαφορετικοί συμμετέχοντες δεν θα δεχθούν ποτέ, ακριβώς την ίδια σειρά ερωτήσεων. Έτσι η κλινική μέθοδος θεωρεί κάθε υποκείμενο σαν μοναδικό.

Ο Ζαν Πιαζέ, ένας φημισμένος Ελβετός ψυχολόγος, βασίστηκε εκτενώς στην κλινική μέθοδο, για να εξετάσει την ηθική λογική και τη διανοητική εξέλιξη των παιδιών. Τα δεδομένα της έρευνας του Πιαζέ είναι στην πλειοψηφία τους διαβαθμισμένες κατά προτεραιότητα καταγραφές των επιδράσεων που άσκησε και δέχτηκε στις προσωπικές του σχέσεις με παιδιά. Να ένα μικρό δείγμα της δουλειάς του Πιαζέ (1932/1965 ρ.140) πάνω στην εξέλιξη της ηθικής λογικής, ένα δείγμα που δείχνει ότι αυτό το μικρό παιδί σκέφτεται σε σχέση με το ψέμα μ' ένα πολύ διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι οι ενήλικες:

Piaget: Ξέρεις τι είναι ψέμα;

Clai: Είναι όταν λες κάτι που δεν είναι αλήθεια.

Piaget: Είναι το $2+2=5$ ψέμα;

Clai: Ναι, είναι ψέμα.

Piaget: Γιατί;

Clai: Γιατί δεν είναι σωστό.

Piaget: Το παιδί που είπε ότι $2+2=5$ γνώριζε ότι δεν ήταν σωστό ή έκανε λάθος;

Clai: Έκανε λάθος.

Piaget: Αν τότε έκανε λάθος, είπε ψέματα ή όχι;

Clai: Ναι, είπε ψέματα.

Δεν χρειάζεται παρά να εξετάσουμε το μεγαλείο της σκέψης του Πιαζέ (όπως θα κάνουμε στα κεφάλαια 2 και 7), για να δούμε ότι η κλινική μέθοδος μπορεί να παράσχει μια αφθονία πληροφοριών για την εξέλιξη των παιδιών. Παρ' όλα αυτά, η κλινική προσέγγιση είναι μια αμφισβητούμενη τεχνική που παρουσιάζει μερικά ακανθώδη ερμηνευτικά προβλήματα. Έχουμε ήδη σημειώσει τις δυσκολίες στη σύγκριση περιπτώσεων ή πρωτοκόλλων που προκαλούνται από μια διαδικασία που χειρίζεται κάθε συμμετέχοντα διαφορετικά. Επιπρόσθετα, ο μη τυποποιημένος χειρισμός των συμμετεχόντων εγείρει την πιθανότητα, η προϋπάρχουσα θεωρητική προκατάληψη του εξετάζοντα να επηρεάσει τις ερωτήσεις που γίνονται και τις ερμηνείες που δίδονται. Καθώς τα συμπεράσματα που βγαίνουν μέσω της κλινικής μεθόδου εξαρτώνται, κατά ένα μέρος, από τις υποκειμενικές ερμηνείες του ερευνητή, είναι πάντοτε επιθυμητή η επαλήθευση αυτών των γνώσεων χρησιμοποιώντας και άλλες ερευνητικές τεχνικές.

Μεθοδολογίες παρατήρησης.

Συχνά οι ερευνητές προτιμούν να παρατηρούν απ' ευθείας την συμπεριφορά των ανθρώπων, παρά να τους κάνουν ερωτήσεις γι' αυτήν. Μια μέθοδος που πολλοί εξελικτικοί ψυχολόγοι προτιμούν είναι η **φυσική παρατήρηση** - η παρατήρηση ανθρώπων στο συνηθισμένο, καθημερινό τους (δηλαδή φυσικό) περιβάλλον. Το να παρατηρείς παιδιά, θα σήμαινε συνήθως να πηγαίνεις σε σπίτια, σχολεία ή δημόσια πάρκα και παιδικές χαρές και να καταγράφεις προσεκτικά ό,τι συμβαίνει. Σπάνια ο ερευνητής θα επιχειρούσε να καταγράψει κάθε τι που συμβαίνει. Συνήθως, θα εξετάσει μια συγκεκριμένη υπόθεση σε σχέση με κάποιο είδος συμπεριφοράς, όπως συνεργασία ή επιθετικότητα και θα εστιάσει αποκλειστικά σε πράξεις αυτού του είδους. Ένα πλεονέκτημα της φυσικής παρατήρησης είναι ότι μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί σε βρέφη και μωρά (που τώρα αρχίζουν να περπατούν), που συχνά δεν είναι δυνατό να μελετηθούν με μεθόδους που απαιτούν λεκτική ικανότητα. Αλλά, ίσως το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της τεχνικής της παρατήρησης είναι ότι είναι η μόνη μέθοδος που μπορεί να μας δείξει, πως πραγματικά συμπεριφέρονται οι άνθρωποι στην καθημερινή ζωή (Willems & Alexander, 1982).

Οι ερευνητές που χρησιμοποιούν την φυσική παρατήρηση, πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί ώστε να διασφαλίζουν την αξιοπιστία των μετρήσεων των παρατηρήσεων τους και να φυλάγονται από την **προκατάληψη του ερευνητή** - την τάση επιβεβαίωσης των υποθέσεων κάποιου με τον εντοπισμό πάρα πολλών (ή πάρα πολύ λίγων) στοιχείων σε συνηθισμένα γεγονότα. Ένας τρόπος επίτευξης αυτών των αποτελεσμάτων είναι να καθορίσεις προκαταβολικά και ακριβώς, τα είδη της δραστηριότητας που προσδιορίζονται σαν δείγματα της συμπεριφοράς που ελπίζεις να μελετήσεις. Μια **αντικειμενική** καταγραφή συμπεριφορών αυτού του τύπου απαιτεί μία ελάχιστη υποκειμενική ερμηνεία, πράγμα που θα βοηθούσε να διασφαλιστεί το γεγονός ότι ανεξάρτητοι παρατηρητές θα συμφωνήσουν για όσα έχουν παρατηρήσει.

Δυστυχώς, η απλή και μόνο παρουσία ενός άγνωστου παρατηρητή μπορεί κάποτε να προκαλέσει τη μη τυπική συμπεριφορά των υποκειμένων. Σκεφτείτε τα βιώματά ενός μεταπτυχιακού φοιτητή, που αντιλαμβάνεται ένα κάθε άλλο παρά αυθόρμητο παιχνίδι, ενώ φωτογραφίζει παιδιά σε μια παιδική χαρά. Ένα κορίτσι, που έπαιζε μόνο του με μια κούκλα, τινάχθηκε όταν ο φοιτητής πλησίασε και του ζήτησε να φωτογραφήσει το νέο της κόλλο στο πολύζυγο. Ένα άλλο παιδί, που έπαιζε μπάλα, είπε: "πάρε αυτό", καθώς ξέφυγε από το παιχνίδι και έκανε ένα τυφλό τάκλιν σ' έναν ανύποπτο θεατή. Είναι φανερό, πως οι παρατηρητές πρέπει να προσπαθούν να ελαχιστοποιούν την επίδραση που πιθανά έχουν στη συμπεριφορά των υποκειμένων τους. Ένας

τρόπος να κάνεις κάτι τέτοιο, είναι να βιντεοσκοπείς το σύνολο της συμπεριφοράς για μετέπειτα θέαση από τα μέλη της ομάδας έρευνας. Η βιντεοσκόπηση είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική, στο να ελαχιστοποιεί την επίδραση ενός παρατηρητή, αν η λήψη γίνεται από μια κρυφή θέση ή αν τα όργανα λήψης είναι στη θέση τους για μακρύ χρονικό διάστημα, έτσι ώστε τα παιδιά να παραξενεύονται όσο το δυνατόν λιγότερο από αυτή την ασυνήθιστη συσκευή. Αν η βιντεοσκόπηση δεν είναι εφικτή, οι παρατηρητές μπορούν να ελαχιστοποιήσουν την επίδρασή τους με το να ανακατεύονται με τα παιδιά στο **φυσικό τους περιβάλλον** πριν την διεξαγωγή της έρευνας. Μ' αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά συνηθίζουν την παρουσία των παρατηρητών και γι' αυτό είναι λιγότερο πιθανό να προσποιηθούν για χάρη τους ή να αλλοιώσουν τη συμπεριφορά τους σε σημαντικό βαθμό.

Αρκετά χρόνια πριν, οι Rosalind Charlesworth και Willard Hartup (1967) παρήγαγαν ένα εξαιρετικό δείγμα φυσικής παρατήρησης, για να διαπιστώσουν, αν τα παιδιά των παιδικών σταθμών γίνονται πιο ευχάριστα το ένα για το άλλο καθώς μεγαλώνουν. Οι Charlesworth και Hartup αρχικά προσδιόρισαν παραδείγματα θετικών κοινωνικών ενισχύσεων που τα παιδιά των παιδικών σταθμών μπορεί να επιδείξουν το ένα στο άλλο, περιλαμβανομένων συμπεριφορών όπως επίδειξη τρυφερότητας ή επιδοκμασίας, συνεργασίας, συμμετοχής και μοιράσματος απτών υλικών, όπως παιχνιδιών ή φαγητών. Πριν την έναρξη της μελέτης, οι ερευνητές παρατήρησαν τα παιδιά και κατέγραψαν παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών για να διασφαλίσουν ότι οι παρατηρημένες μετρήσεις τους της κοινωνικής προαγωγής ήταν αξιόπιστες. Επίσης, αφιέρωσαν χρόνο για να συναναστραφούν τα παιδιά και να μάθουν τα ονόματά τους, έτσι ώστε να δώσουν την ευκαιρία σ' αυτά τα παιδιά προσχολικής ηλικίας να συνηθίσουν την παρουσία τους. Μετά, για περίοδο πέντε εβδομάδων, παρατήρησαν προσεκτικά το δείγμα τους, αποτελούμενο από 3χρονα και 4χρονα παιδιά του παιδικού σταθμού, σημειώνοντας κάθε στιγμή κατά την οποία ένα παιδί επιδείκνυε μια θετική κοινωνική ανταμοιβή σ' ένα συμμαθητή του.

Τα αποτελέσματα ήταν ενδιαφέροντα. Όχι μόνο ήταν πιθανότερο οι 4χρονοι να παρακινούν τους συντρόφους τους απ' ότι οι 3χρονοι, αλλά επίσης επέκτειναν τη δράση τους σ' ένα μεγαλύτερο αριθμό συμμαθητών. Επιπρόσθετα, υπήρχε μια στενή σχέση μεταξύ προσφοράς και λήψης κοινωνικών ανταμοιβών: τα παιδιά που πρόσφεραν περισσότερα, λάμβαναν περισσότερα και αυτά που σπάνια ενθάρρυναν τους συντρόφους τους εισέπρατταν με τη σειρά τους λιγότερη τρυφερότητα. Μ' άλλα λόγια, τα παιδιά αυτά φαίνονταν να εμπλέκονται σε μια αμοιβαία ανταλλαγή θετικών παροτρύνσεων. Πολλοί θεωρητικοί υποστήριξαν ότι, ένα είδος αμοιβαίας ανταλλαγής, ή "δικαιοσύνης", αποτελεί τη βάση των περισσότερων κοινωνικών συναναστροφών μεταξύ ενηλίκων (βλέπε για παράδειγμα, Walster, Walster, & Berscheid, 1978). Οι παρατηρήσεις των Charlesworth και Hartup υπέδειξαν ότι μπορούμε να μάθουμε πάρα πολλά για την προέλευση της κοινωνικής δικαιοσύνης παρατηρώντας τις αμοιβαίες δοσοληψίες μεταξύ μικρών παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού με τις παρέες τους.

Ένας σημαντικός περιορισμός της έρευνας παρατήρησης, είναι η αδυναμία της να διακρίνει ανάμεσα στα πιθανά αίτια των παρατηρήσεων που πραγματοποιεί. Ας ξαναεξετάσουμε ένα σημαντικό αποτέλεσμα της έρευνας των Charlesworth και Hartup: Ανταμείβουν οι 4χρονοι τους συντρόφους τους περισσότερο απ' ότι οι 3χρονοι, γιατί τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν μάθει ότι οι σύντροφοι θα τους το ανταποδώσουν; Ή μήπως οι 4χρονοι προτιμούν ομαδικά παιχνίδια, που απλώς τυχαίνει να προσφέρουν περισσότερες ευκαιρίες να δώσεις και να δεχτείς κοινωνικές παροτρύνσεις; Και οι δύο υποθέσεις μπορούν πιθανά να εξηγήσουν τα ευρήματα των Charlesworth και Hartup και, ατυχώς, το αρχείο της παρατήρησης αποτυγχάνει να μας πει ποια εξήγηση είναι σωστή. Κοντολογίς, υπάρχουν πολλές μεταβλητές στη φυσική ροή των πραγμάτων που μπορούν να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των παιδιών και είναι συχνά δύσκολο να

διακρίνουμε ποια από τις μεταβλητές αυτές ή ποιος συνδυασμός τους ευθύνεται για μια παρατήρηση ή ένα μοντέλο παρατηρήσεων.

Τελικά, κάποιες συμπεριφορές προκύπτουν τόσο σπάνια (για παράδειγμα, ηρωικές διασώσεις) ή είναι τόσο ανεπιθύμητες κοινωνικά (για παράδειγμα, η απροκάλυπτη ερωτοτροπία ή η κλοπή) που είναι απίθανο να υποπέσουν στην αντίληψη ενός παρατηρητή, ξένου προς το γνώριμο φυσικό περιβάλλον. Για να μελετήσουν αυτές τις συμπεριφορές, οι ερευνητές συνηθίζουν να πραγματοποιούν **δομημένες παρατηρήσεις** σ' ένα εργαστήριο. Η διαδικασία θα απαιτούσε να παρουσιαστεί σ' ένα παιδί ένα νοητικό ερέθισμα, που πιστεύεται ότι θα προκαλέσει τη ζητούμενη συμπεριφορά και στη συνέχεια παρατήρηση του παιδιού (με κρυμμένη κάμερα ή μέσω ενός τζαμιού μονής κατεύθυνσης), ώστε να διαπιστωθεί, αν το αγόρι ή το κορίτσι θα προβεί στη συμπεριφορά αυτή. Ο Leon Kuczynski (1983) έβαζε παιδιά να υποσχεθούν ότι θα τον βοηθήσουν σε μια βαρετή εργασία και μετά τα άφηγε να δουλέψουν μόνα σ' αυτήν, σ' ένα δωμάτιο που υπήρχαν ελκυστικά παιχνίδια. Η διαδικασία αυτή έδωσε τη δυνατότητα στον Kuczynski να εκτιμήσει το κατά πόσον νεαρά παιδιά ήταν πιθανό να παραβούν την υπόσχεσή τους να δουλέψουν (μια ανεπιθύμητη κοινωνικά πράξη), όταν πίστευαν ότι δεν ήταν κανείς παρών για να δει την παράβασή τους.

Εκτός από το ότι είναι ο πιο προσιτός τρόπος μελέτης συμπεριφορών που προκύπτουν σπάνια ή είναι απίθανο να επιδειχθούν ανοιχτά στο φυσικό περιβάλλον, οι ελεγχόμενες παρατηρήσεις διασφαλίζουν επίσης ότι κάθε μέτοχος του δείγματος είναι εκτεθειμένος στα ίδια ερεθίσματα εκμείυσης (της συμπεριφοράς) και ότι έχει τις ίδιες ευκαιρίες επίτευξης της συμπεριφοράς που επιδιώκεται - συνθήκες που δεν είναι πάντα πραγματικές στο φυσικό περιβάλλον. Φυσικά, το μεγαλύτερο μειονέκτημα των ελεγχόμενων παρατηρήσεων είναι το ότι οι συμμετέχοντες μπορεί να μην ανταποκρίνονται πάντοτε σ' ένα προκατασκευασμένο εργαστηριακό περιβάλλον, όπως θα έκαναν στην καθημερινή τους ζωή.

Ο πίνακας 1-2 παρέχει μια σύντομη ανασκόπηση των σχεδίων συγκέντρωσης δεδομένων που εξετάσαμε μέχρι εδώ. Στις ενότητες που ακολουθούν, θα εξετάσουμε το πως οι μελετητές μπορούν να σχεδιάσουν την έρευνά τους για να δοκιμάσουν υποθέσεις και να διακρίνουν εξελικτικές μεταβολές.

Ανακαλύπτοντας σχέσεις: Συσχετιστικοί και πειραματικοί σχεδιασμοί.

Από την στιγμή που οι ερευνητές έχουν αποφασίσει τι θέλουν να μελετήσουν, θα πρέπει να διατυπώσουν ένα ερευνητικό πλάνο ή σχεδιασμό, που να τους επιτρέπει να ανιχνεύουν τους συσχετισμούς ανάμεσα σε γεγονότα και συμπεριφορές και να προσδιορίσουν τις αιτίες αυτών των σχέσεων. Εδώ εξετάζουμε δύο γενικούς σχεδιασμούς έρευνας, τους οποίους θα χρησιμοποιούσαν οι ερευνητές: τον συσχετιστικό και τον πειραματικό.

Ο συσχετιστικός σχεδιασμός

Στο **συσχετιστικό σχεδιασμό**, ο ερευνητής συγκεντρώνει πληροφορίες για να προσδιορίσει αν δύο ή περισσότερες μεταβλητές ενδιαφέροντος είναι ουσιαστικά συνδεδεμένες. Αν ο ερευνητής θέσει υπό δοκιμή μια συγκεκριμένη υπόθεση (αντί να κάνει μια προκαταρκτική έρευνα), θα δοκιμάσει, αν αυτές οι μεταβλητές είναι συνδεδεμένες σύμφωνα με τον τρόπο κατά τον οποίο ορίζει η υπόθεση ότι θα πρέπει να είναι. Καμία προσπάθεια δεν γίνεται στο να κατασκευαστεί ή να επηρεαστεί το περιβάλλον του συμμετέχοντος με οποιονδήποτε τρόπο. Ανταυτού οι συσχετιστικοί ερευνητές λαβαίνουν υπόψη τους τους ανθρώπους όπως τους βρίσκουν -ήδη επηρεασμένους από τις φυσικές, καθημερινές εμπειρίες της ζωής- και προσπαθούν να

προσδιορίσουν, εάν οι παραλλαγές των εμπειριών στις ζωές των ανθρώπων συσχετίζονται με διαφορές στην συμπεριφορά τους ή στα πρότυπα ανάπτυξης.

Για να επεξηγήσουμε την συσχετιστική προσέγγιση στη δοκιμασία μίας υπόθεσης, θα δουλέψουμε με μία απλή θεωρία που επικεντρώνεται στο ότι, οι νεαροί μαθαίνουν πολλά βλέποντας τηλεόραση και ότι είναι πολύ πιθανόν να μιμηθούν τις πράξεις των χαρακτήρων που παρατηρούν. Μία υπόθεση που μπορούμε να αποκομίσουμε από αυτή τη θεωρία είναι ότι όσο πιο πολύ τα παιδιά παρατηρούν χαρακτήρες της τηλεόρασης, που επιδεικνύουν **θετικές συμπεριφορές για τους συνανθρώπους** τους -βοήθεια, συνεργασία και στοργή- τόσο πιο πολύ τείνουν στο να συμπεριφερθούν με κοινωνική ευαισθησία απέναντι στους φίλους τους (παρτενέρ στα παιχνίδια τους). Αφού επιλέξουμε για μελέτη ένα δείγμα παιδιών, το επόμενο βήμα, θέτοντας υπό δοκιμή την υπόθεσή μας, είναι το να υπολογίσουμε τις δύο μεταβλητές που πιστεύουμε ότι σχετίζονται. Για να εκτιμήσουμε την έκθεση των παιδιών σε κοινωνικοφιλικά θέματα στην τηλεόραση, μπορεί να χρησιμοποιήσουμε συνεντευξιακές ή φυσικές (νατουραλιστικές) μεθόδους παρατήρησης για να προσδιορίσουμε τι βλέπει το κάθε παιδί, και μετά να υπολογίσουμε τον αριθμό των κοινωνικοφιλικών αντιδράσεων που συμβαίνουν σ' αυτό το πρόγραμμα. Για να υπολογίσουμε τη συχνότητα των κοινωνικοφιλικών αντιδράσεων των παιδιών απέναντι στους ομότιμους τους, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε το δείγμα μας σε μία παιδική χαρά, και να καταγράψουμε το πόσο συχνά το κάθε παιδί συμπεριφέρεται μ' έναν ευγενικό, βοηθητικό, γενναιόδωρο ή στοργικό τρόπο στους φίλους του. Έχοντας λοιπόν συγκεντρώσει τα στοιχεία, είναι ώρα να εκτιμήσουμε την υπόθεσή μας.

Η παρουσία ή (η απουσία) κάποιας σχέσης μεταξύ των μεταβλητών μπορεί να οριστεί υποβάλλοντας τα δεδομένα σε μία στατιστική διαδικασία που αποφέρει ένα **συντελεστή συσχέτισης** (που συμβολίζεται με ένα r) παρέχει μια αριθμητική εκτίμηση της δύναμης και της κατεύθυνσης της συσχέτισης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές. Μπορεί να υπάρχει μία γκάμα στην αξία τους από -1.00 έως $+1.00$. Η απόλυτη αξία του r (αγνοώντας το σύμβολο του) μας υποδηλώνει τη δύναμη της σχέσης. Ένα $r=0.00$ υποδεικνύει ότι οι δύο μεταβλητές δεν σχετίζονται, ενώ ένα $|r|>0.50$ υποδηλώνει μια μέτρια έως ισχυρή σχέση. Η ένδειξη του συσχετιστικού συντελεστή υποδεικνύει την κατεύθυνση της σχέσης. Αν η ένδειξη είναι θετική, αυτό σημαίνει ότι καθώς μία μεταβλητή αυξάνει, αυξάνει επίσης και η άλλη μεταβλητή. Για παράδειγμα το ύψος και το βάρος είναι θετικά συσχετισμένα: καθώς οι άνθρωποι ψηλώνουν (συνήθως), αυξάνει το βάρος τους. Αρνητικοί συσχετισμοί, υποδεικνύουν αντίστροφες σχέσεις, καθώς η μία μεταβλητή αυξάνεται η άλλη μειώνεται. Ανάμεσα σε ανθρώπους μέσης ηλικίας η άσκηση και η καρδιοπάθεια συσχετίζονται αρνητικά. Οι άνθρωποι που ασκούνται πιο συχνά είναι λιγότερο πιθανό να υποστούν καρδιοπάθεια.

Τώρα ας επιστρέψουμε στην υποτιθέμενη θετική σχέση ανάμεσα στην κοινωνικοφιλική τηλεοπτική θέαση και στην κοινωνικοφιλική παιδική συμπεριφορά. Ένας αριθμός ερευνητών έχει συντάξει συσχετιστικές μελέτες παρόμοιες μ' αυτή που σχεδιάσαμε και τα αποτελέσματα (βλ. στο Liebert και Sprafkin 1988) υποδηλώνουν μία μέτρια θετική συσχέτιση μεταξύ ($+0.48$ και $+0.60$) ανάμεσα σε δύο μεταβλητές ενδιαφέροντος: τα παιδιά που βλέπουν πολλά κοινωνικοφιλικά προγράμματα στην τηλεόραση διενεργούν όντως περισσότερες πράξεις καλοσύνης για τους φίλους τους, από αυτές που κάνουν άλλα παιδιά που παρακολουθούν λίγα κοινωνικοφιλικά προγράμματα (δες σχήμα 1-1 για οπτική παρουσίαση).

Αποδεικνύουν μήπως αυτές οι συσχετιστικές μελέτες την αίσθηση ότι η έκθεση στα κοινωνικοφιλικά προγράμματα είναι η αιτία ώστε τα παιδιά να τείνουν όλο και περισσότερο σε κοινωνικοφιλικές συμπεριφορές; Όχι, σίγουρα δεν το κάνουν. Παρόλο που έχουμε διαγνώσει μία σχέση ανάμεσα στα κοινωνικοφιλικά προγράμματα και στην παιδική κοινωνικοφιλική

συμπεριφορά, η αιτιακή κατεύθυνση της σχέσης δεν είναι καθόλου ξεκάθαρη. Μια εξίσου ευλογοφανής εναλλακτική εξήγηση είναι ότι τα ιδιαίτερα καλά και με διάθεση να βοηθούν παιδιά μπορεί να προτιμούν τα κοινωνικοφιλικά προγράμματα. Μία άλλη πιθανότητα είναι ότι η σχέση μεταξύ του να βλέπει κανείς τηλεόραση και να επιδεικνύει κοινωνικοφιλική συμπεριφορά οφείλεται ουσιαστικά σε μία τρίτη μεταβλητή την οποία δεν έχουμε υπολογίσει. Για παράδειγμα, είναι πιθανό ότι η γονική ενθάρρυνση για κοινωνικοφιλική συμπεριφορά (μία μη μετρημένη (υπολογισμένη) μεταβλητή) οδηγεί τα παιδιά στο να γίνονται περισσότερο φιλικά προσκείμενα στην κοινωνία και να προτιμούν κοινωνικοφιλικά προγράμματα στην τηλεόραση. Αν αυτό ήταν αλήθεια, οι δύο τελευταίες μεταβλητές μπορεί να συσχετίζονται, παρόλο που η σχέση μεταξύ τους δεν είναι αυτή, της αιτίας και του αποτελέσματος.

Συνοψίζοντας, ο συσχετιστικός σχεδιασμός είναι μία πολύπλευρη προσέγγιση που μπορεί να αποκαλύψει συστηματικές σχέσεις μεταξύ οποιονδήποτε δύο ή περισσότερων μεταβλητών για τις οποίες μπορεί να ενδιαφερόμαστε και τις οποίες είμαστε ικανοί να μετρήσουμε. Ωστόσο, ο *μεγαλύτερος περιορισμός τους είναι ότι δεν μπορεί χωρίς αμφιβολία να υποδείξει ότι το ένα προκαλεί το άλλο*. Πως λοιπόν, τότε, θα μπορούσε ο ερευνητής να καταστήσει σαφείς τις αιτίες που βρίσκονται κάτω από διαφορετικές συμπεριφορές ή άλλες πλευρές της ανθρώπινης ανάπτυξης; Επιχειρώντας πειράματα.

Ο πειραματικός σχεδιασμός

Σε αντίθεση με τις συσχετιστικές μελέτες, ο **πειραματικός σχεδιασμός** επιτρέπει μία ακριβή εκτίμηση της σχέσης αιτίας και αποτελέσματος όπου μπορεί να υπάρχει μεταξύ δύο μεταβλητών. Ας επιστρέψουμε στο θέμα, του εάν το να βλέπουν τα παιδιά κοινωνικοφιλικά προσκείμενη τηλεόραση τους οδηγεί στο να τείνουν περισσότερο σε μια κοινωνικοφιλική συμπεριφορά. Επιχειρώντας ένα εργαστηριακό πείραμα για να δοκιμάσουμε αυτήν (ή οποιαδήποτε) υπόθεση, θα φέρναμε συμμετέχοντες στο εργαστήριο, θα τους εκθέταμε σε διαφορετικές θεραπείες και θα καταγράφαμε σαν στοιχεία τις αντιδράσεις τους σ' αυτές τις θεραπείες. Οι διαφορετικές θεραπείες στις οποίες εκθέτουμε τα συμμετάσχοντα μέλη αντιπροσωπεύουν την **ανεξάρτητη μεταβλητή** του πειράματός μας. Για να δοκιμάσουμε την υπόθεση που προτείναμε, η ανεξάρτητη μεταβλητή μας (θεραπεία) θα ήταν ο τύπος του τηλεοπτικού προγράμματος που δείχνουμε στα συμμετάσχοντα μέλη. Τα μισά από τα παιδιά μας θα έβλεπαν ένα πρόγραμμα στο οποίο ένας ή περισσότεροι χαρακτήρες θα ήταν πρόθυμοι να βοηθούν άλλους (μία μορφή κοινωνικοφιλικής συμπεριφοράς) και τα άλλα μισά θα έβλεπαν ένα πρόγραμμα στο οποίο οι χαρακτήρες δεν θα είχαν ιδιαίτερη διάθεση να προσφέρουν βοήθεια. Οι αντιδράσεις των παιδιών στα σόου της τηλεόρασης θα αποτελούσαν τα στοιχεία, ή την **εξαρτημένη μεταβλητή** στο πείραμά μας.

Από την στιγμή που η υπόθεσή μας συμπεριλαμβάνει την προσφορά βοήθειας, θα θέλαμε να υπολογίσουμε (ως εξαρτημένη μεταβλητή), πόσο πρόθυμα είναι τα παιδιά να προσφέρουν βοήθεια, αφότου παρακολουθήσουν κάθε τύπο τηλεοπτικού προγράμματος. Η εξαρτημένη μεταβλητή, ονομάζεται "εξαρτημένη" γιατί η αξία της πιθανώς να "εξαρτάται" από την ανεξάρτητη μεταβλητή. Στην εν λόγω περίπτωση, υποθέτουμε ότι η διάθεση για προσφορά βοήθειας στο μέλλον (η εξαρτημένη μεταβλητή μας) θα είναι μεγαλύτερη για εκείνα τα παιδιά που βλέπουν προγράμματα που επιδεικνύουν την προσφορά βοήθειας (ένα στάδιο της ανεξάρτητης μεταβλητής), παρά για εκείνα τα παιδιά που βλέπουν προγράμματα που δείχνουν λίγη ή καθόλου προσφορά βοήθειας (το δεύτερο στάδιο της ανεξάρτητης μεταβλητής). Αν είμαστε προσεκτικοί πειραματιστές και διεξάγουμε ακριβή έλεγχο σε όλους τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την διάθεση των παιδιών για παροχή βοήθειας, τότε η διάταξη των αποτελεσμάτων που θα παίρναμε θα μας επέτρεπε να βγάλουμε ένα δυνατό συμπέρασμα: το να παρακολουθούν τα παιδιά τηλεοπτικά προγράμματα που επιδεικνύουν την προσφορά βοήθειας,

τους οδηγεί στο να γίνονται περισσότερο πρόθυμα στο να προσφέρουν βοήθεια στο άμεσο μέλλον.

Μερικά χρόνια πριν το πείραμα που προτείναμε ουσιαστικά διεξήχθη (Sprafkin, Lieberts Poulos 1975). Τα εξάχρονα που έλαβαν μέρος σ' αυτή τη μελέτη παρακολούθησαν ένα από τα δύο προγράμματα: ένα επεισόδιο από τη δημοφιλή σειρά "Λάσι" που περιείχε μια δραματική σκηνή διάσωσης, ή ένα επεισόδιο της "Λάσι" που δεν περιείχε καμία εντυπωσιακή σκηνή προσφοράς βοήθειας. Έτσι, η ανεξάρτητη μεταβλητή ήταν ο τύπος του προγράμματος που παρακολούθησαν τα παιδιά. Μετά την παρακολούθηση του ενός ή του άλλου προγράμματος, το κάθε παιδί άρχισε να παίζει ένα παιχνίδι σε μία προσπάθεια να κερδίσει κάποιο βραβείο. Καθώς έπαιζαν, άκουγαν σκυλάκια σ' ένα διπλανό χώρο που έκλαιγαν. Η εξαρτημένη μεταβλητή σ' αυτό το πείραμα ήταν ο χρόνος που θα άφηναν τα παιδιά το παιχνίδι τους για να προσφέρουν βοήθεια ή ανακούφιση στα σκυλάκια που έκλαιγαν. Σημειωτέον δε, ότι για να βοηθήσουν τα παιδιά έπρεπε να αφήσουν το παιχνίδι και ως εκ τούτου να μειωθούν οι πιθανότητες για να κερδίσουν το βραβείο.

Επηρεάστηκε καθόλου η προσφορά βοήθειας από τον τύπο του προγράμματος που είχαν παρακολουθήσει τα παιδιά; Όπως επηρεάστηκε, δεδομένου ότι τα παιδιά που είχαν παρακολουθήσει το επεισόδιο στο οποίο η προσφορά βοήθειας ήταν τονισμένη ξόδεψαν σημαντικά περισσότερο χρόνο ανακουφίζοντας τα στεναχωρημένα σκυλάκια, απ' όσο ξόδεψαν τα παιδιά που είχαν παρακολουθήσει το άλλο επεισόδιο. Έτσι, φαίνεται πως παραδείγματα προσφοράς βοήθειας στην τηλεόραση μπορούν να προτρέψουν τους μικρούς τηλεθεατές να γίνουν περισσότερο φιλικά προσκείμενοι προς την κοινωνία.

Όταν οι μαθητές συζητούν αυτό το πείραμα στην τάξη, πάντοτε κάποιος αμφισβητεί αυτή την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, κάποιος μαθητής πρόσφατα πρότεινε μια εναλλακτική εξήγηση ότι δηλ. πιθανώς τα παιδιά που παρακολουθούσαν την προσφορά βοήθειας στην τηλεόραση, απλά συμπαθούν περισσότερο τα σκυλιά από τα παιδιά που είδαν ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα με καθόλου προσφορά βοήθειας. Με άλλα λόγια, εννοούσε ότι η "συμπάθεια" των παιδιών για τα σκυλιά είχε προσδιορίσει την ποσότητα της βοήθειας που έδωσαν και ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή (τύπος τηλεοπτικού προγράμματος) δεν είχε καμία απολύτως επίδραση. Θα μπορούσε άραγε να έχει δίκιο; Πως μπορούμε να ξέρουμε ότι τα παιδιά στις δύο πειραματικές συνθήκες πραγματικά διαφοροποιούνται κατά κάποιο σημαντικό τρόπο (όπως η συμπάθειά τους για τα σκυλιά), ο οποίος να είχε πιθανώς επηρεάσει την προθυμία τους να βοηθήσουν τα σκυλάκια;

Αυτό το ερώτημα μας οδηγεί στο βασικό ζήτημα του **πειραματικού ελέγχου**. Προκειμένου να συμπεράνει ότι η ανεξάρτητη μεταβλητή είναι αιτιωδώς συσχετισμένη με την εξαρτημένη μεταβλητή, ο πειραματιστής πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλοι οι άλλοι παράγοντες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εξαρτημένη μεταβλητή *ελέγχονται*, που σημαίνει, ότι θα είναι ισοδύναμοι σε κάθε πειραματική συνθήκη (κατάσταση). Ένας τρόπος να εξισώσουμε αυτούς τους εξωγενείς (άσχετους) παράγοντες είναι να κάνουμε ότι έκανε ο Sprafkin (1975): Να αναθέσουμε τυχαία στα παιδιά τις πειραματικές τους θεραπείες (συμπεριφορές). Η έννοια της δημιουργίας συνθηκών τύχης (ή της τυχαίας ανάθεσης έργου) σημαίνει ότι, ο καθένας που συμμετέχει στην έρευνα έχει μία ισοδύναμη πιθανότητα στο να εκτεθεί σε κάθε πειραματική (θεραπεία) ή κατάσταση. Η επιλογή των συμμετασχόντων ατομικά σε κάποια ιδιαίτερη (θεραπεία) πραγματοποιείται από μια μη προκατειλημμένη διαδικασία, όπως είναι το πέταγμα ενός νομίσματος. Αν η τοποθέτηση είναι πραγματικά τυχαία, υπάρχει μόνο μία ελάχιστη πιθανότητα ότι οι συμμετάσχοντες στις δύο (ή περισσότερες) πειραματικές συνθήκες θα διαφοροποιούνταν σε οποιοδήποτε χαρακτηριστικό που πιθανώς θα επηρέαζε την απόδοσή τους στην εξαρτημένη μεταβλητή: όλα αυτά τα "άσχετα" χαρακτηριστικά θα έχουν διανεμηθεί τυχαία ανάμεσα σε κάθε

συνθήκη και θα έχουν εξισωθεί στις διαφορετικές καταστάσεις. Εφόσον ο Sprafkin και οι συνεργάτες του συνδύασα τυχαία παιδιά και πειραματικές συνθήκες, θα μπορούσε να είναι λογικά σίγουρο, ότι το γκρουπ των παιδιών που παρακολούθησαν το “βοηθητικό” πρόγραμμα στην τηλεόραση δεν συμπαθούσε περισσότερο τα σκυλιά, απ’ ότι τα παιδιά που παρακολούθησαν το “μη βοηθητικό” πρόγραμμα. Άρα ήταν λογικό γι’ αυτούς να συμπεράνουν ότι το πρώτο γκρουπ των παιδιών ήταν το γκρουπ με τα παιδιά που έδειξαν περισσότερη διάθεση βοήθειας, γιατί είχαν παρακολουθήσει ένα πρόγραμμα στο οποίο η προσφορά βοήθειας ήταν το κεντρικό θέμα.

Ένας πιθανός περιορισμός των εργαστηριακών προγραμμάτων. Οι κριτικοί του εργαστηριακού πειραματισμού έχουν υποστηρίξει πως το στενά ελεγχόμενο εργαστηριακό περιβάλλον είναι συχνά πολύ τεχνητό, και ότι τα παιδιά είναι πολύ πιθανό ότι θα συμπεριφερθούν πολύ διαφορετικά σ’ αυτό το περιβάλλον, απ’ ότι θα συμπεριφέρονταν σ’ ένα φυσικό σκηνικό. Ο Urie Bronfenbrenner (1977) καταλογίζει πως η μεγάλη εμπιστοσύνη στα εργαστηριακά πειράματα έχει κάνει την εξελικτική ψυχολογία “την επιστήμη της παράξενης συμπεριφοράς των παιδιών σε περίεργες καταστάσεις με παράξενους ενήλικες” (σελ. 19). Παρομοίως ο Rober McCall (1977), σημειώνει πως τα πειράματα μας λένε τι μπορεί να προκαλέσει μια αλλαγή στην ανάπτυξη, αλλά δεν ξεχωρίζει απαραίτητα τους παράγοντες που στην πραγματικότητα προκαλούν τέτοιου είδους αλλαγές σε φυσικό περιβάλλον. Συνεπώς, είναι πολύ πιθανό ότι συμπεράσματα βγαλμένα από εργαστηριακά πειράματα δεν είναι εφαρμόσιμα πάντα στον πραγματικό κόσμο. Τι μπορεί να γίνει για να αντιμετωπιστεί αυτή η κριτική;

Έρευνα Πεδίου. Ίσως ο καλύτερος τρόπος για να καθοριστεί, εάν ένα συμπέρασμα βγαλμένο από εργαστηριακό πείραμα εφαρμόζεται στον πραγματικό κόσμο, είναι το να ψάξει κάποιος για συγκλίνοντα αποδεικτικά στοιχεία, διεξάγοντας ένα πείραμα σ’ ένα φυσικό σκηνικό, δηλ, **μια έρευνα πεδίου**. Αυτή η προσέγγιση συνδυάζει τα προτερήματα της νατουραλιστικής παρατήρησης με τον αυστηρότερο έλεγχο του πειράματος. Επιπρόσθετα, τα παιδιά τυπικώς, δεν ενδιαφέρονται στο να συμμετάσχουν, σ’ ένα “περίεργο” πείραμα. Όλες οι δραστηριότητες που αναλαμβάνουν είναι καθημερινές δραστηριότητες, και πιθανώς να μην καταλάβουν ακόμη και ότι τους παρατηρούν.

Ας λάβουμε υπόψη μας ένα παράδειγμα μιας έρευνας πεδίου που παρέχει συγκλίνοντα αποδεικτικά στοιχεία, για την υπόθεση ότι τα παιδιά που παρακολουθούν κοινωνικοφιλικά τηλεοπτικά προγράμματα επιδεικνύοντας βοηθητικότητα, συνεργασία και στοργικότητα, θα τείνουν τα ίδια στο να αναπτύξουν μία ακόμη περισσότερο φιλοκοινωνική συμπεριφορά. Η Lynette Friedrich και η Aletha Stein (1973) πήγαν σ’ ένα βρεφοκομείο, γνωρίστηκαν με τα παιδιά, και μετά παρατήρησαν πόσο συχνά το κάθε παιδί είχε διάθεση να προσφέρει βοήθεια, συνεργασία ή στοργή απέναντι σ’ άλλα παιδιά. Αυτή η αρχική μέτρηση της κοινωνικοφιλικής συμπεριφοράς ενός παιδιού έθεσε το *θεμέλιο* σημείο αναφοράς με βάση το οποίο μελλοντικές αυξήσεις στην διάθεση προσφοράς βοήθειας ή συνεργασιμότητας θα μπορούσαν να μετρηθούν. Τα παιδιά τότε υποβλήθηκαν τυχαία σε διαφορετικές πειραματικές συνθήκες. Μερικά πέρασαν τον επόμενο μήνα παρακολουθώντας καθημερινά επεισόδια του κοινωνικοφιλικού τηλεοπτικού προγράμματος “Η γειτονιά του κ. Roger” στο σχολείο. Άλλα παιδιά πέρασαν το ίδιο χρονικό διάστημα παρακολουθώντας ουδέτερα φιλμ, που έδειχναν τσίρκο και αγροτικές σκηνές. Στο τέλος αυτής της μηνιαίας φάσης θεραπείας, το κάθε παιδί τελούσε υπό παρατήρηση καθημερινά για δύο επιπλέον εβδομάδες, ώστε να προσδιοριστεί εάν το πρόγραμμα της τηλεόρασης είχε κάποια επίδραση στην δική του ή στην δική της θέληση να συνεργαστεί με άλλους ή να δώσει βοήθεια και στοργή.

Τα αποτελέσματα εμφανώς έδειξαν ότι τα παιδιά που είχαν παρακολουθήσει κοινωνικοφιλικά προγράμματα, πραγματικά έγιναν πιο συνεργάσιμα και στοργικά έναντι της ομάδας τους, απ' ότι ήταν κατά τη διάρκεια της αρχικής βασικής περιόδου. Έτσι, τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας πεδίου, συμπεριλαμβάνουν αυτά του Sprafkin et al (1973), δηλώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο ότι τα συμπεράσματα από το εργαστηριακό πείραμα του Sprafkin τυγχάνουν εφαρμογής στο πραγματικό κόσμο.

Το φυσικό ή "σχεδόν" πείραμα. Υπάρχουν πολλά αναπτυξιακά θέματα στα οποία ο πειραματικός σχεδιασμός δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα, ότι ελπίζουμε να μελετήσουμε τις επιπτώσεις του σχολικού φυλετικού διαχωρισμού στην ακαδημαϊκή απόδοση των μαύρων παιδιών στην Macon, Georgia. Αν ήταν δυνατόν να εφαρμόσουμε την πειραματική μέθοδο, θα στέλναμε τυχαίως τους μισούς μαύρους μαθητές στην Macon σε μικτά σχολεία, ενώ οι υπόλοιποι θα παρέμεναν σε διαχωρισμένα φυλετικώς σχολεία. Μετά από περίπου ένα χρόνο, η σχολική απόδοση αυτών των δύο ομάδων θα μπορούσε να συγκριθεί ώστε να εκτιμηθούν οι ακαδημαϊκές επιπτώσεις της φυλετικής διάκρισης. Ωστόσο, η φυλετική διάκριση λαμβάνει χώρα γενικώς την ίδια στιγμή περίπου για τον καθένα σε μία δεδομένη σχολική περιοχή, έτσι ώστε η δημόσια τοποθέτηση να κάνει το πείραμά μας απίθανο. Σε περιπτώσεις όπως αυτή, ένας ερευνητής θα προσπαθούσε να μελετήσει το εν λόγω ζήτημα, διεξάγοντας ένα **φυσικό** πείραμα.

Ένα φυσικό πείραμα είναι εκείνο κατά το οποίο ο ερευνητής παρατηρεί τις συνέπειες μερικών φυσικών γεγονότων ή αποφάσεων τακτικής, που υποτίθεται ότι έχουν αντίκτυπο στις ζωές των ανθρώπων. Η "ανεξάρτητη μεταβλητή" σ' ένα φυσικό πείραμα είναι το γεγονός ή "το συμβάν", το οποίο πιθανώς να έχει συνέπειες γι' αυτούς που το μετέρχονται. Όμως, αντίθετα με την πειραματική έρευνα, στην οποία ο ερευνητής ελέγχει την ανεξάρτητη μεταβλητή και την κατανομή των συμμετασχόντων σε θεραπείες, το φυσικό πείραμα δεν επιτρέπει τόσο στενό έλεγχο. Στην πραγματικότητα, ο οιονεί πειραματιστής πρέπει να μελετήσει τις επιπτώσεις των φυσικών γεγονότων οποτεδήποτε, οπουδήποτε και οπωσδήποτε κι αν αυτές προκύψουν.

Ο Thomas Cook και ο Donald Campell (1979) περιγράφουν ένα ενδιαφέρον φυσικό πείραμα που επικεντρώνεται στο Winston-Salem, Βόρεια Καρολίνα. Το γεγονός που έλαβε χώρα, δηλ. (η θεραπεία) ήταν μια καμπάνια κατά την οποία μια μεγάλη ομάδα νεαρών παιδιών παροτρύνθηκαν να παρακολουθήσουν το εκπαιδευτικό τηλεοπτικό πρόγραμμα Sesame Street σε καθημερινή (σταθερή) βάση. Άλλα παιδιά, τα οποία δεν άγγιξε η καμπάνια, χρησίμευσαν σαν μια ομάδα ελέγχου μη υποβαλλόμενη σε θεραπεία. Η εξαρτημένη μεταβλητή ήταν ένα τεστ των γενικών γνώσεων των παιδιών. Το τεστ δόθηκε και στα δύο γκρουπ των παιδιών πριν από την καμπάνια και ξανά, αφότου η ομάδα θεραπείας είχε παρακολουθήσει τακτικά το Sesame Street. Κατά τον χρόνο του προκαταρκτικού τεστ, τα παιδιά στην ομάδα θεραπείας γνώριζαν σημαντικά λιγότερες γενικές πληροφορίες, από τα παιδιά της ομάδας ελέγχου. Στο τελικό τεστ, ωστόσο, τα παιδιά της ομάδας θεραπείας ήξεραν σημαντικά περισσότερα από ότι τα παιδιά στην ομάδα ελέγχου. Αυτές οι ανακαλύψεις (βλ. σχέδιο 1-2), υποδηλώνουν ότι το Sesame Street έχει καλές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της γενικής γνώσης των νεαρών παιδιών.

Ο μεγαλύτερος περιορισμός του φυσικού πειράματος είναι ότι ο ερευνητής έχει συχνά πολύ λίγες πληροφορίες για τους συμμετάσχοντες στην έρευνα και πολύ μικρό έλεγχο για τα φυσικά γεγονότα, ώστε να βγάλει ακριβή συμπεράσματα για την αιτία και το αποτέλεσμα. Στην μελέτη του Cook και του Campell, για παράδειγμα, η φύση της καμπάνιας ήταν τέτοια, ώστε τα παιδιά δεν στάλθηκαν τυχαία στις ομάδες θεραπείας ή μη θεραπείας. Και όπως γίνεται συχνά στις μη τυχαίες αναθέσεις έργων, τα παιδιά όντως διέφεραν: αυτά στο γκρουπ θεραπείας ήξεραν αρχικά λιγότερα από αυτά στο γκρουπ ελέγχου. Δυστυχώς, αυτή η αρχική διαφορά ανάμεσα στις ομάδες υποδηλώνει μία εναλλακτική ερμηνεία για τα αποτελέσματα. Ας υποθέσουμε ότι τα παιδιά στην

συνθήκη θεραπείας ήταν και νεώτερα και εξυπνότερα από τα παιδιά στην ομάδα ελέγχου. Αν αυτό ήταν αλήθεια, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι τα παιδιά στο γκρουπ θεραπείας ήξεραν λιγότερα, στο αρχικό τεστ γιατί ήταν μικρότερα, αλλά ότι η γνώση τους αυξήθηκε γρηγορότερα με την πάροδο του χρόνου, γιατί ήταν εξυπνότερα. Η έννοια λοιπόν είναι ότι η ενθάρρυνση των παιδιών στο γκρουπ θεραπείας να παρακολουθούν το Sesame Street θα μπορούσε να έχει μικρή, ή καμία επίπτωση, στις γενικές τους γνώσεις.

Παρόλη όμως αυτή την αδυναμία στο να διατυπώσουμε ακριβείς ισχυρισμούς για την αιτία και το αποτέλεσμα, το φυσικό πείραμα είναι εντούτοις χρήσιμο στο να καθορίσουμε, εάν ένα φυσικό γεγονός θα μπορούσε να έχει πιθανώς κάποια επίδραση σ' αυτούς που το μετέρχονται. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι αυτά τα παιδιά που ενθαρρύνθηκαν να παρακολουθήσουν το Sesame Street έδειξαν τις μεγαλύτερες αυξήσεις γνώσεων, υποδηλώνει τουλάχιστον, ότι το Sesame Street μπορεί να έχει συμβάλει στο καλό αυτό αποτέλεσμα. Επομένως, τα φυσικά πειράματα παρέχουν συχνά σημαντικά στοιχεία για την αιτία και το αποτέλεσμα. Ωστόσο, τα αποτελέσματά τους παραμένουν πάντα ανοιχτά σε εναλλακτικές ερμηνείες.

Σχέδια για την μέτρηση των αναπτυξιακών αλλαγών.

Οι οπαδοί της ανάπτυξης δεν ενδιαφέρονται απλά να εξετάζουν την πρόοδο των ανθρώπων σε μία ορισμένη φάση της ζωής, αντίθετα ελπίζουν να καθορίσουν με ποιον τρόπο τα ανθρώπινα αισθήματα, οι σκέψεις, οι ικανότητες και οι συμπεριφορές αναπτύσσονται ή αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Πως θα μπορούσαμε να σχεδιάσουμε την έρευνα ώστε να καταγράψουμε αυτές τις αναπτυξιακές τάσεις; Ας εξετάσουμε σύντομα τρεις προσεγγίσεις: το διατμηματικό σχέδιο, το μακροερευνητικό σχέδιο και το διαδοχικό σχέδιο.

Το διατμηματικό σχέδιο.

Σε ένα **διατμηματικό σχέδιο** άνθρωποι διαφορετικής ηλικίας γίνονται αντικείμενο έρευνας την ίδια χρονική στιγμή. Συγκρίνοντας τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στις ομάδες διαφορετικών ηλικιών, οι ερευνητές μπορούν συχνά να ταυτίσουν τις αλλαγές τις σχετικές με την ηλικία σε οποιαδήποτε πλευρά της εξέλιξης τυχαίνει να μελετούν.

Ένα πείραμα από τον Brian Coates και τον William Hartup το 1969 είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα μιας τέτοιας σύγκρισης. Οι Coates και Hartup ενδιαφέρθηκαν να καθορίσουν γιατί τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, είναι λιγότερο ικανά από μαθητές της πρώτης ή δευτέρας τάξης στο να μαθαίνουν νέες δεξιότητες που τους δείχνει ένα ενήλικας (πρότυπο). Η υπόθεση τους ήταν, πως τα νεώτερα παιδιά δεν περιγράφουν αυτόματα ότι παρατηρούν, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά παράγουν προφορικές περιγραφές αυτών που παρατηρούν. Όταν τους ζητείται να κάνουν αυτά που είδαν, τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας μειονεκτούν σημαντικά, γιατί δεν διαθέτουν λεκτικά "βοηθήματα μάθησης" που θα τα βοηθούσαν να επαναφέρουν στη μνήμη την συμπεριφορά του προτύπου.

Για να δοκιμάσουν αυτές τις υποθέσεις οι Coates και Hartup σχεδίασαν ένα ενδιαφέρον πείραμα. Παιδιά από δύο ομάδες ηλικιών, 4 έως 5 ετών η μία και 7 έως 8 ετών η άλλη, παρακολούθησαν μια ταινία μικρού μήκους στην οποία ένας ενήλικας επιδείκνυε 20 καινούργιες δεξιότητες, όπως το να πετάει μία χούλα χουπ, κ.λπ. Σε ορισμένα παιδιά από κάθε ομάδα είπαν να περιγράψουν αυτά που βλέπουν να γίνονται, και αυτό έκαναν, παρακολουθώντας την ταινία (κατάσταση αναγκαστικού βερμπαλισμού). Άλλα παιδιά δεν ήταν υποχρεωμένα να περιγράψουν τις ενέργειες που παρατηρούσαν (κατάσταση παθητικής παρατήρησης). Όταν τελείωσε η παράσταση, κάθε

παιδί μεταφέρθηκε σε ένα δωμάτιο που περιείχε τα ίδια παιχνίδια που είχαν δει στην ταινία και του ζητήθηκε να δείξει τι είχε κάνει το πρότυπο με αυτά τα παιχνίδια.

Τρία ενδιαφέροντα ευρήματα προέκυψαν από το πείραμα (τα στοιχεία προκύπτουν στο Σχέδιο 1-3). Πρώτον, τα παιδιά των 4 έως 5 ετών που δεν τους ζητήθηκε να περιγράψουν τι έβλεπαν (δηλαδή οι παθητικοί παρατηρητές) αναπαρήγαγαν *λιγότερα* από ότι τα συνομήλικά τους που περιέγραψαν αυτά που έβλεπαν, ή από τα παιδιά των 7 έως 8 ετών οποιασδήποτε πειραματικής κατάστασης. Αυτό το εύρημα εννοεί πως τα παιδιά 4 έως 5 ετών δεν μπορούν να παράγουν τις προφορικές περιγραφές που θα τα βοηθούσε να μάθουν, εκτός αν ρητώς τους ζητηθεί να το πράξουν. Δεύτερον, η επίδοση των νεώτερων και μεγαλύτερων παιδιών στην κατάσταση αναγκαστικού βερμπαλισμού ήταν συγκρίσιμη. Έτσι, νεώτερα παιδιά μπορούν να μάθουν τόσα όσα και τα μεγαλύτερα παιδιά παρατηρώντας ένα κοινωνικό πρότυπο, *εάν στα νεώτερα παιδιά ζητηθεί να περιγράψουν τι βλέπουν*. Τέλος, τα παιδιά 7 έως 8 ετών στην κατάσταση παθητικής παρατήρησης αναπαρήγαγαν περίπου το ίδιο αποτέλεσμα με τα παιδιά 7 έως 8 ετών στην κατάσταση ταυτόχρονης περιγραφής. Αυτό το εύρημα σημαίνει, πως οι οδηγίες για την περιγραφή των ενεργειών ενός προτύπου, έχουν μικρή επίδραση σε επτάχρονα ή οκτάχρονα τα οποία προφανώς θα περιγράψουν το τι είδαν ακόμη και αν δεν τους ζητηθεί. Συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα υπονοούν, πως τα τετράχρονα ή πεντάχρονα μπορεί συχνά να μαθαίνουν λιγότερα από κοινωνικά πρότυπα γιατί, αντίθετα από τα άλλα παιδιά, δεν αναπαράγουν αυτόματα τις προφορικές περιγραφές οι οποίες θα τα βοηθούσαν να θυμηθούν τι είχαν παρατηρήσει.

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα αυτού του σχεδίου είναι ότι ο ερευνητής μπορεί να συλλέξει στοιχεία από παιδιά διαφορετικών ηλικιών σε σύντομο χρονικό διάστημα. Για παράδειγμα, οι Coates και Hartup δεν περίμεναν για τρία χρόνια ώστε να μεγαλώσουν τα τετράχρονα ή πεντάχρονα και να γίνουν επτά ή οκτώ ετών, προκειμένου να δοκιμάσουν τις υποθέσεις τους για την ανάπτυξη. Απλώς πήραν δείγματα από δύο ομάδες διαφορετικής ηλικίας και σύγκριναν τα δύο δείγματα.

Αποτέλεσμα ομάδας. Σημειωτέον πάντως, ότι στην διατμηματική έρευνα οι συμμετέχοντες σε κάθε ηλικιακό επίπεδο είναι διαφορετικά άτομα. Προέρχονται, δηλαδή, από διαφορετικές ομάδες, όπου ομάδα μπορεί να ορισθεί ένα γκρουπ ατόμων την ίδιας ηλικίας τα οποία είναι εκτεθειμένα στο ίδιο πολιτισμικό περιβάλλον και ιστορικά γεγονότα καθώς μεγαλώνουν. Το γεγονός ότι οι διατμηματικές συγκρίσεις συνεχώς περιλαμβάνουν διαφορετικές ομάδες μας παρουσιάζει ένα ακανθώδες πρόβλημα ερμηνείας, καθώς οι διαφορές ηλικίας που ανακαλύπτονται στην έρευνα δεν οφείλονται πάντοτε στην ηλικία ή στην ανάπτυξη αλλά, μάλλον, αντανακλούν άλλους πολιτιστικούς ή ιστορικούς παράγοντες που διακρίνουν τα μέλη των διαφορετικών ομάδων. Διατυπωμένο αλλιώς, οι διατμηματικές συγκρίσεις συγχέουν την ηλικία με τα αποτελέσματα της ομάδας.

Ένα παράδειγμα θα ξεκαθάριζε το θέμα. Επί έτη, η διατμηματική έρευνα έδειχνε συνεχώς, πως οι νέοι σημείωναν ελαφρώς καλύτερες επιδόσεις στα τεστ νοημοσύνης από τους μεσήλικες, οι οποίοι σημείωναν πολύ καλύτερες από τους ηλικιωμένους. Αλλά η νοημοσύνη μειώνεται με την ηλικία όπως τα ευρήματα φαίνεται να δείχνουν; Όχι απαραίτητα. Πιο πρόσφατες έρευνες (Schaie, 1965, 1986) αποκαλύπτουν πως τα αποτελέσματα των τεστ νοημοσύνης των ανθρώπων παραμένουν σταθερά με το πέρασμα των χρόνων και πως οι παλαιότερες έρευνες μετρούσαν στην πραγματικότητα κάτι εντελώς διαφορετικό: τις διαφορές ηλικίας στην εκπαίδευση. Οι ηλικιωμένοι στην έρευνα είχαν λιγότερη εκπαίδευση και γι' αυτό σημείωναν μικρότερη επιτυχία στα τεστ νοημοσύνης από τους μεσήλικες και τους ενήλικες. Τα αποτελέσματά τους (των τεστ) δεν έπεσαν αλλά ήταν πάντοτε μικρότερα από εκείνα των ενηλίκων με των οποίων συγκρίθηκαν. Έτσι,

η παλαιότερη αντιπροσωπευτική έρευνα ανακάλυψε ένα αποτέλεσμα ομάδας, όχι μία αληθινή αναπτυξιακή αλλαγή.

Παρά τη σύγχυση της ηλικίας και των αποτελεσμάτων ομάδας, η αντιπροσωπευτική σύγκριση είναι ακόμη το σχέδιο το οποίο οι οπαδοί της ανάπτυξης χρησιμοποιούν συχνότερα. Όχι μόνο αυτή η προσέγγιση είναι λογικά εύκολη και αποτελεσματική με τους όρους του χρόνου κατά τον οποίο διεξάγεται η έρευνα, αλλά τα αντιπροσωπευτικά σχέδια είναι πιθανόν να αποφέρουν πολύτιμα συμπεράσματα, όταν υπάρχει μικρή αιτία να πιστέψει κανείς ότι οι ομάδες που γίνονται αντικείμενο έρευνας έχουν πολύ διαφορετικές εμπειρίες καθώς μεγαλώνουν. Αν θέλαμε να συγκρίνουμε 4 και 5 ετών παιδιά, για παράδειγμα, θα αισθανόμασταν ικανοποιητικά ασφαλείς ότι η ιστορία ή ο κυρίαρχος πολιτισμός δεν θα άλλαζε δραματικά στο χρόνο που χωρίζει αυτές τις δύο ομάδες. Συμβαίνει κυρίως σε μελέτες να προσπαθούν να βγάλουν συμπεράσματα για την ανάπτυξη σε μία έκταση διαφόρων ετών, όπου τα αποτελέσματα των ομάδων αποτελούν σοβαρό πρόβλημα.

Δεδομένα όσον αφορά την ανάπτυξη ενός ατόμου. Παρατηρείται ένας δεύτερος αξιοσημείωτος περιορισμός όσον αφορά το τυπικό διατμηματικό δείγμα σχεδίου: δεν μας λέει τίποτα σχετικά με την ανάπτυξη των ατόμων, γιατί κάθε άτομο παρατηρείται μόνο για κάποια δεδομένη χρονική στιγμή. Έτσι λοιπόν, οι δειγματοληπτικές συγκρίσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν απαντήσεις σε ερωτήσεις του τύπου "Πότε θα γίνει το παιδί μου πιο ανεξάρτητο;" ή "Επιθετικά παιδιά ηλικίας δύο ετών, στην ηλικία των πέντε θα εξακολουθήσουν να είναι επιθετικά;". Θέτοντας τέτοιου είδους θέματα συζήτησης, οι ερευνητές συχνά στρέφονται σε ένα δεύτερο είδος εξελικτικής σύγκρισης, το μακροερευνητικό σχέδιο.

Το μακροερευνητικό σχέδιο.

Σε ένα **μακροερευνητικό σχέδιο**, οι ίδιοι συμμετέχοντες παρατηρούνται κατ' επανάληψη για μια δεδομένη χρονική περίοδο. Η χρονική περίοδος μπορεί να είναι σχετικά σύντομη -από έξι μήνες έως ένα χρόνο- ή μπορεί να είναι μακροχρόνια, έχοντας μερικές φορές διάρκεια μιας ολόκληρης ζωής. Οι ερευνητές μπορεί να μελετούν μια ιδιαίτερη άποψη της ανάπτυξης, όπως η ευφυΐα, ή και πολλές απόψεις μαζί. Με τον επαναλαμβανόμενο έλεγχο των ίδιων ατόμων (που μετέχουν στην έρευνα), οι ερευνητές μπορούν να εκτιμήσουν την σταθερότητα ποικίλων χαρακτηριστικών και τα μοντέλα εξελικτικής αλλαγής για κάθε άτομο του δείγματος. Μπορούν επίσης να αναγνωρίσουν γενικές αναπτυξιακές τάσεις και διαδικασίες ψάχνοντας για κοινά σημεία, όπως τα σημεία εκείνα κατά τα οποία, τα περισσότερα παιδιά υφίστανται διάφορες αλλαγές και οι εμπειρίες, εάν υπάρχουν κάποιες, που τα παιδιά φαίνεται να βιώνουν πριν φτάσουν σε τέτοια ορόσημα.

Τελικά, η μελέτη αρκετών συμμετεχόντων για κάποια χρονική διάρκεια, θα βοηθήσει τους ερευνητές να κατανοήσουν κάποιες ιδιαίτερες διαφορές στην ανάπτυξη, ιδιαίτερως εάν είναι ικανοί να τεκμηριώσουν ότι διαφορετικών ειδών προηγούμενες εμπειρίες οδηγούν σε πολύ διαφορετικά αποτελέσματα.

Ένα από τα πιο γνωστά εκτενή σχέδια στην ιστορία της εξελικτικής ψυχολογίας άρχισαν το 1929 στο Ινστιτούτο Έρευνας του Fels, στο Yellow Springs, του Οχάιο. Φανταστείτε να ήσασταν ένας νέος γονιός το 1929 και να είχατε ανταποκριθεί σε μια αγγελία που ζητούσε να φέρετε το νεογέννητο βρέφος σας στο Ινστιτούτο Fels. Ο σκοπός της επίσκεψης σας: η πιθανή συμμετοχή σας καθώς και του μωρού σας, σε μια εκπληκτική νέα έρευνα. Όταν φθάνετε στο Ινστιτούτο, ένα μέλος του προσωπικού σας εξηγεί ότι αυτό το σχέδιο είναι ένα φιλόδοξο σχέδιο που θα σας μάθει πολλά σχετικά με τον κόσμο του παιδιού σας, καθώς και τους τρόπους που ένα παιδί

αναπτύσσεται. Καθώς θα περιγράφει το σχέδιο και κάποιες λεπτομέρειές του, ξαφνικά αντιλαμβάνεστε ότι αυτό που σας ζητά είναι να αποδεχθείτε να δίνετε τουλάχιστον μία συνέντευξη το χρόνο, καθώς επίσης να βάλετε το παιδί σας σε μια διαδικασία ζυγίσματος, μέτρησης, ελέγχου και παρατήρησης, στο σχολείο και στο σπίτι, για τα επόμενα 18 χρόνια!! Θα γινόσασταν εθελοντής; Πολλές μητέρες το έκαναν, κι έτσι οι ερευνητές του Ινστιτούτου Fels άρχισαν την εκτενή μελέτη τους με έναν αριθμό 89 παιδιών, 45 αρσενικών και 44 θηλυκών.

Μπορείτε να φανταστείτε την εργασία που απαιτείται για την ανάλυση όλων αυτών των πληροφοριών; Πράγματι, τα δεδομένα αναλύθηκαν και επέτρεψαν στα μέλη της ομάδας έρευνας να βγάλουν σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την μακροπρόθεσμη σταθερότητα ή αστάθεια ειδών συμπεριφοράς όπως η επιθετικότητα, η επιτυχία και η ανεξαρτησία. Οι ερευνητές μπόρεσαν επίσης να βγάλουν συμπεράσματα για τα αποτελέσματα των διάφορων μεθόδων όσον αφορά τις πιο πρόσφατες αντιλήψεις, φιλοδοξίες και τη συμπεριφορά ενός παιδιού. Είναι φανερό ότι το σχέδιο του Ινστιτούτου Fels αποτέλεσε ένα μνημειώδες εγχείρημα στο οποίο θα αναφερθούμε ξανά καθώς θα συνεχίζουμε το ταξίδι μας στον κόσμο του παιδιού.

Παρότι παρουσιάσαμε το **μακροερευνητικό σχέδιο** κατά ένα ευνοϊκό τρόπο, αυτή η διαδικασία έχει αρκετά μειονεκτήματα που πρέπει να γνωρίζουμε. Για παράδειγμα, οι μακροερευνητικές μελέτες, μπορεί να είναι πολύ δαπανηρές (φανταστείτε το λογαριασμό για 18 χρόνια έρευνας στη μελέτη του Fels), καθώς και χρονοβόρες. Το δεύτερο σημείο είναι πολύ πιο σημαντικό απ' ότι μπορεί να φαίνεται αρχικά, για το λόγο του ότι το επίκεντρο της θεωρίας και της έρευνας στην εξελικτική ψυχολογία σταθερά αλλάζει και οι μακροερευνητικές ερωτήσεις που μπορεί να φάνταζαν εκπληκτικές στην αρχή μιας μακροπρόθεσμης μελέτης, μπορεί να φαίνονται μάλλον τετριμμένες και συνήθεις προς το τέλος της μελέτης. Ως μακροερευνητές μπορεί να έχουμε κάποιο πρόβλημα με πιθανή **απώλεια αντικειμένου μελέτης**. Τα παιδιά μπορεί να φύγουν, να αρρωστήσουν ή να βαρεθούν με τα επαναλαμβανόμενα τεστ και μερικές φορές μπορεί να έχουν γονείς που για τον έναν ή τον άλλον λόγο δεν θα τους επιτρέψουν να συνεχίσουν τη μελέτη. Το αποτέλεσμα είναι ένα μικρότερο και δυναμικά **μη αντιπροσωπευτικό δείγμα** που όχι μόνο παρέχει λιγότερες πληροφορίες σχετικά με τα υπό συζήτηση θέματα ανάπτυξης, αλλά επίσης μπορεί να περιορίσει τα συμπεράσματα της μελέτης σε εκείνα τα υγιή παιδιά που δεν απομακρύνονται, και που παραμένουν συνεργάσιμα καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Υπάρχει ακόμη ένα μειονέκτημα της μακροέρευνας που πολύ συχνά προβληματίζει τους μαθητές: **το πρόβλημα της μη διαχρονικότητας των γενεών**. Παιδιά που μεγαλώνουν σε μια χρονική περίοδο μπορεί να εκτίθενται σε πολύ διαφορετικά είδη εμπειριών σε σύγκριση με τα παιδιά μιας άλλης χρονικής περιόδου. Ως συνέπεια, το μοντέλο ανάπτυξης που χαρακτηρίζει μια γενιά παιδιών μπορεί να μην εφαρμόζεται πάντα σε κάποιες άλλες γενιές.

Για να ξεκαθαρίσουμε το θέμα, χρειάζεται απλώς να σημειώσουμε το πως άλλαξαν οι καιροί από το 1930 και 1940, όταν μεγάλωναν τα παιδιά της μελέτης του Ινστιτούτου του Fels. Στις μέρες μας, σε οικογένειες με εργαζόμενους και τους δύο γονείς, τα περισσότερα παιδιά μπαίνουν σε ημερήσια κέντρα φροντίδας ή βρεφονηπιακούς σταθμούς, περισσότερο από κάθε άλλη φορά. Οι σύγχρονες οικογένειες είναι μικρότερες σε σύγκριση με αυτές του παρελθόντος, πράγμα που σημαίνει ότι στην εποχή μας τα παιδιά έχουν λιγότερα αδέρφια. Οι οικογένειες επίσης μετακινούνται πολύ συχνότερα απ' ότι έκαναν παλιά, (στις δεκαετίες του '30 και του '40), έτσι ώστε πολλά παιδιά της σύγχρονης εποχής εκτίθενται σε μια ευρύτερη ποικιλία ανθρώπων και τόπων απ' ότι ήταν σύνηθες τα περασμένα χρόνια. Και ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής τους, τα σημερινά νεαρά άτομα μεγαλώνουν και αναπτύσσονται μπροστά από μια τηλεόραση, ή έναν υπολογιστή, επιρροές που δεν ήταν διαθέσιμες στα παιδιά του Ινστιτούτου Fels. Έτσι τα παιδιά της γενιάς του '30 και '40 έζησαν σε έναν πολύ διαφορετικό κόσμο και δεν μπορούμε να είμαστε

σίγουροι ότι αυτά τα παιδιά μεγάλωσαν ακριβώς κατά τον ίδιο τρόπο με τα σημερινά παιδιά. Με άλλα λόγια, οι αλλαγές από γενιά σε γενιά μπορεί να περιορίσουν τα συμπεράσματα της μακροερευνητικής μελέτης σ' εκείνα τα παιδιά που μεγάλωναν καθώς η μελέτη βρισκόταν σε εξέλιξη.

Έχουμε δει ότι τα διατμηματικά και τα μακροερευνητικά σχέδια έχουν το καθένα συγκεκριμένα προτερήματα και μειονεκτήματα. Είναι δυνατόν να συνδυαστούν τα καλύτερα χαρακτηριστικά και των δύο μεθόδων;

Ένα τρίτο είδος εξελικτικής σύγκρισης -η **διαδοχική μέθοδος**- προσπαθεί να πετύχει αυτόν ακριβώς τον στόχο.

Η διαδοχική μέθοδος.

Υποθέστε ότι ελπίζουμε να βελτιώσουμε μια πλευρά της εξέλιξης δημιουργώντας ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχεδιασμένο για να μειώσει την φυλετική προκατάληψη μεταξύ παιδιών 6 έως 10 ετών. Πριν θέσουμε σε λειτουργία το πρόγραμμά μας επί ευρείας κλίμακας, σίγουρα θα θέλουμε να το δοκιμάσουμε σε έναν μικρότερο αριθμό παιδιών για να δούμε εάν πραγματικά "δουλεύει". Εντούτοις, υπάρχει ένας αριθμός επιπρόσθετων ερωτήσεων που μπορεί να έχει κάποιος σχετικά με το πρόγραμμά μας, όπως, "Πότε μπορούν τα παιδιά, για πρώτη φορά, να το καταλάβουν;" "Σε ποια ηλικία ανταποκρίνονται τα παιδιά καλύτερα στην εκπαίδευση;" και "Είναι δυνατόν να διαρκέσει χρονικά η τυχόν άμεση μείωση της προκατάληψης που υπήρξε αποτέλεσμα του προγράμματός μας;". Για να αντιμετωπίσουμε και να ελέγξουμε όλα αυτά τα θέματα που προκύπτουν με την έρευνά μας, θα χρειαστούμε ένα διάγραμμα που θα μετρά και τα βραχυπρόθεσμα αλλά και τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα του προγράμματός μας σε παιδιά διαφορετικών ηλικιών.

Είναι φανερό ότι η διατμηματική σύγκριση, η οποία ελέγχει άτομα μόνο σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, δεν μπορεί να μας πει τίποτα σχετικά με τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα του προγράμματός μας. Η μακροερευνητική μέθοδος μπορεί να μας δείξει τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Αλλά εφόσον όλοι οι συμμετέχοντες που είναι εκτεθειμένοι σ' αυτό το πρόγραμμα θα έχουν την ίδια ηλικία (ας πούμε 6 ετών), μια μακροερευνητική μέθοδος, δεν θα μπορούσε να μας πει εάν αυτό το πρόγραμμα θα μπορούσε να είναι περισσότερο (ή λιγότερο) αποτελεσματικό, εάν είχε εφαρμοστεί στα παιδιά για πρώτη φορά όταν αυτά θα είχαν μεγαλύτερη ηλικία.

Η μόνη μέθοδος που μας επιτρέπει να απαντήσουμε σε όλες αυτές τις ερωτήσεις είναι μία **μέθοδος αλληλουχίας ή ένα σχέδιο αλληλουχίας**. (Schaie, 1965, 1986). Τα σχέδια αλληλουχίας συνδυάζουν τα καλύτερα χαρακτηριστικά και των δυο προηγούμενων μεθόδων, επιλέγοντας άτομα διαφορετικών ηλικιών, και μελετώντας καθένα από αυτά τα άτομα για πολύ καιρό. Για τους σκοπούς του προγράμματός μας, θα ήταν καλό να ξεκινήσουμε εφαρμόζοντας τη μέθοδό μας σε ομάδες ηλικίας 6, 8 και 10 ετών. Φυσικά, καλό θα ήταν να μελετήσουμε παράλληλα και άλλα άτομα - τυχαία - ηλικίας 6, 8 και 10 ετών, ελέγχοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ομάδες ατόμων που δεν ακολουθούν το πρόγραμμά μας. Έπειτα, τα παιδιά που ακολούθησαν το πρόγραμμά μας θα παρατηρηθούν και θα συγκριθούν με τα αντίστοιχης ηλικίας της ομάδας ελέγχου για να καθοριστεί, πρώτον, εάν το πρόγραμμα ήταν άμεσα αποτελεσματικό στη μείωση του φυλετικού ρατσισμού και δεύτερον, εάν πράγματι ήταν, σε ποια ηλικία το πρόγραμμα είχε τον **μέγιστο άμεσο αντίκτυπο**. Αυτές ακριβώς είναι οι πληροφορίες που θα αποκομίσουμε εάν θέσουμε σε λειτουργία ένα στερεότυπο διατμηματικό πείραμα (βλ. τη σύγκριση CS1, διάγραμμα 1-4).

Εντούτοις, η επιλογή ενός σχεδίου αλληλουχίας μας επιτρέπει να μετρήσουμε την "αντοχή" των αποτελεσμάτων του προγράμματός μας επανεξετάζοντας απλώς τα δείγματα μας, των 6 - 8 και 10 ετών, δύο χρόνια μετά (βλ. τις συγκρίσεις L1, L2 και L3 στο διάγραμμα 1 - 4). Αυτή η μέθοδος έχει αρκετά προτερήματα σε σύγκριση με το στερεότυπο μακροερευνητικό σχέδιο. Το πρώτο είναι η **εξοικονόμηση χρόνου**: μέσα σε δύο μόνο χρόνια έχουμε μάθει για τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα του προγράμματος στα παιδιά εκείνα που βρίσκονται ακόμη μεταξύ 6 και 10 ετών. Μια στερεότυπη μακροσυγκριτική μελέτη θα απαιτούσε τέσσερα χρόνια για την παροχή παρόμοιων πληροφοριών. Δεύτερον, το σχέδιο αλληλουχίας παρέχει στην πραγματικότητα περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα απ' ό,τι η μακροερευνητική μέθοδος. Εάν είχαμε διαλέξει την μακροερευνητική μέθοδο, θα είχαμε δεδομένα για τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα του προγράμματος που θα αφορούσαν όμως παιδιά ηλικίας 6 ετών **μόνο**. Ωστόσο, η μέθοδος αλληλουχίας μας επιτρέπει να πραγματοποιήσουμε μια δεύτερη διατημηματική σύγκριση για να καθορίσουμε εάν το πρόγραμμα έχει συγκρίσιμα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα όταν απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6, 8 και 10 ετών (βλ. σύγκριση CS2 στο διάγραμμα 1 - 4). Είναι φανερό ότι ο συνδυασμός διατημηματικών και μακροερευνητικών μεθόδων αποτελεί μια ευμετάβλητη μέθοδο, εναλλακτική σε οποιαδήποτε από τις δύο προηγούμενες μεθόδους.

Έχουμε λοιπόν ως τώρα συζητήσει μια σειρά από μεθόδους έρευνας, καθεμιά από τις οποίες έχει συγκεκριμένες δυνατότητες καθώς και αδυναμίες. (Για να επανεξετάσουμε και να συγκρίνουμε αυτές τις μεθόδους, ο πίνακας 1 - 3 μας βοηθά σημαντικά, παρέχοντας μια σύντομη περιγραφή καθεμιάς μεθόδου, καθώς και τα σημαντικότερα προτερήματα και ελαττώματά τους).

Η διαπολιτισμική σύγκριση.

Οι αναπτυξιολόγοι συχνά διστάζουν να δημοσιεύσουν ένα νέο εύρημα ή συμπέρασμα έως ότου, μελετήσουν αρκετά άτομα ώστε να αποδείξουν ότι η "ανακάλυψή" τους είναι αξιόπιστη. Ωστόσο, τα συμπεράσματά τους συχνά βασίζονται σε άτομα που ζουν και αναπτύσσονται σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή στο χρόνο, μέσα σε μια ιδιαίτερη κουλτούρα ή υποκουλτούρα, και είναι δύσκολο να γνωρίζουμε εάν αυτά τα συμπεράσματα έχουν τη δυνατότητα εφαρμογής σε μελλοντικές γενιές, ή ακόμη και σε παιδιά που επί του παρόντος αναπτύσσονται σε άλλες κοινωνίες ή υποκουλτούρες (Lerner, 1991). Σήμερα, η δυνατότητα γενίκευσης των ευρημάτων που αποκομίζουμε από τα δείγματα που ερευνούμε, είναι ένα σημαντικό θέμα προς συζήτηση, από τη στιγμή που πολλοί θεωρητικοί δηλώνουν ότι υπάρχουν "γενικές αρχές" στην ανθρώπινη εξέλιξη - γεγονότα και συμπεράσματα που μοιράζονται όλα τα παιδιά καθώς προοδευτικά προχωρούν από τη βρεφική ηλικία στην ενηλικίωση.

Οι διαπολιτισμικές μελέτες είναι εκείνες κατά τις οποίες συμμετέχοντες από διαφορετικά, πολιτισμικά επίπεδα - παρατηρούνται, ελέγχονται και συγκρίνονται βάση μιας ή περισσότερων απόψεων ανάπτυξης. Μελέτες τέτοιου είδους εξυπηρετούν πολλούς σκοπούς. Για παράδειγμα, επιτρέπουν στον ερευνητή να καθορίσει εάν τα συμπεράσματα που εξάγονται σχετικά με την ανάπτυξη και εξέλιξη των παιδιών που προέρχονται από ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πεδίο, (όπως η μεσαία τάξη, λευκοί νεαροί στις Η.Π.Α.) χαρακτηρίζουν επίσης και παιδιά που μεγαλώνουν σε άλλες κοινωνίες, ή ακόμη και αυτά που προέρχονται από διαφορετικό εθνικό ή κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον μέσα στην ίδια κοινωνία (για παράδειγμα, παιδιά αμερικανικής υπηκοότητας με ισπανική καταγωγή ή παιδιά από οικονομικά μειονεκτούσες οικογένειες). Έτσι, η **διαπολιτισμική σύγκριση** προφυλάσσει από την υπεργενίκευση των ευρημάτων έρευνας και, πράγματι, είναι ο μόνος τρόπος καθορισμού του αν πραγματικά υπάρχουν "γενικές αρχές" στην ανθρώπινη εξέλιξη.

Ωστόσο, πολλοί ερευνητές που τάσσονται υπέρ της διαπολιτισμικής μεθόδου ψάχνουν περισσότερο για *διαφορές* παρά για ομοιότητες. Αναγνωρίζουν ότι οι άνθρωποι αναπτύσσονται σε κοινωνίες που έχουν πολύ διαφορετικές ιδέες για θέματα όπως, ο κατάλληλος χρόνος και οι κατάλληλες διαδικασίες για την πειθαρχία των παιδιών, οι δραστηριότητες που είναι πιο κατάλληλες για τα αγόρια και τα κορίτσια, ο χρόνος κατά τον οποίο τελειώνει η παιδική ηλικία και αρχίζει η ενηλικίωση, η μεταχείριση των ηλικιωμένων και αμέτρητες άλλες απόψεις της ζωής. Έχουν επίσης μάθει ότι οι άνθρωποι από διαφορετικούς πολιτισμούς και με διαφορετική κουλτούρα διαφέρουν στον τρόπο κατά τον οποίο αντιλαμβάνονται τον κόσμο, εκφράζουν τα συναισθήματά τους, σκέφτονται και λύνουν τα προβλήματά τους. Έτσι, εκτός από το να εστιάζει το ενδιαφέρον της στις γενικές αρχές της εξέλιξης, η διαπολιτισμική μέθοδος επίσης απεικονίζει την μεγάλη επιρροή που εξασκεί το πολιτιστικό περιβάλλον στην ανθρώπινη ανάπτυξη. (Βλέπε πλαίσιο 1-2 για μία δραματική απεικόνιση της επιρροής του πολιτιστικού περιβάλλοντος στους ρόλους των φύλων).

Δεν είναι αξιοσημείωτη η μεγάλη πληθώρα μεθόδων και σχεδίων που έχουν στη διάθεσή τους οι ερευνητές της ανθρώπινης εξέλιξης; Αυτή η ποικιλία διαθέσιμων διαδικασιών αποτελεί μια καθοριστική δύναμη, γιατί τα συμπεράσματα και τα δεδομένα που ανακτήθηκαν μέσω μιας διαδικασίας μπορεί, κατ' επέκταση, να ελεγχθούν και ίσως να επικυρωθούν μέσω άλλων διαδικασιών. Στην πραγματικότητα, παρέχοντας μια τέτοιου είδους συγκλίνουσα μαρτυρία, τίθεται σε λειτουργία ο πολύ σημαντικός στόχος της απόδειξης, ότι η αποκάλυψη που έκανε κάποιος είναι πράγματι μια "αποκάλυψη", και όχι απλώς ένα κατασκεύασμα της μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των αρχικών, γνήσιων δεδομένων. Έτσι, δεν υπάρχει "η καλύτερη μέθοδος" για τη μελέτη παιδιών και εφήβων: κάθε μία από τις μεθόδους που λάβαμε υπόψη συνεισέφερε ουσιαστικά στην κατανόησή μας όσον αφορά την ανθρώπινη εξέλιξη.

Πλαίσιο 1-2. Μια διαπολιτισμική σύγκριση των ρόλων των δύο φύλων.

Μια από τις μεγαλύτερες αξίες των διαπολιτισμικών συγκρίσεων είναι το γεγονός ότι μπορούν να μας πουν εάν ένα εξελικτικό φαινόμενο είναι ή όχι παγκόσμιο. Σκεφτείτε τους ρόλους που παίζουν στην κοινωνία μας τα άτομα αρσενικού και θηλυκού γένους. Στον πολιτισμό μας, ο ρόλος του αρσενικού, παραδοσιακά απαιτεί να έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως ανεξαρτησία, σιγουριά και κυριαρχία. Αντίθετα, τα θηλυκά θεωρούνται πιο ευάλωτα και ευαίσθητα άτομα. Είναι αυτού του είδους οι ρόλοι - του θηλυκού και του αρσενικού - παγκόσμιοι; Θα μπορούσαν κάποιες βιολογικές διαφορές των φύλων να οδηγήσουν αναπόφευκτα σε φυλετικές διαφορές στη συμπεριφορά;

Πριν μερικά χρόνια, η ανθρωπολόγος Margaret Mead (1935) συνέκρινε τους γεννητικούς ρόλους που υιοθέτησαν τα άτομα τριών φυλών της Νέας Γουίνεας, και οι παρατηρήσεις της καθώς και τα συμπεράσματά της σίγουρα θεωρήθηκαν προκλητικά. Στη φυλή Agarash, και οι άντρες και οι γυναίκες διδάσκονταν να παίζουν έναν ρόλο που θα θεωρούσαμε θηλυπρεπή: ήταν συνεργάσιμοι, μη επιθετικοί, και ευαίσθητοι όσον αφορά τις ανάγκες των άλλων. Αντίθετα, και οι άντρες και οι γυναίκες της φυλής Mundugumor αναθρέφονταν για να γίνουν εχθρικοί, επιθετικοί και συναισθηματικά μη ανταποκρινόμενοι σε άλλα άτομα - ένα πρότυπο αρσενικής συμπεριφοράς σύμφωνα με τα Δυτικά πρότυπα, και στερεότυπα. Τέλος, η φυλή Tchambuli, είχε να επιδείξει ένα αυτόχθονο μοντέλο που ήταν ακριβώς το αντίθετο του Δυτικού προτύπου: τα αρσενικά ήταν παθητικά άτομα, συναισθηματικά εξαρτώμενα, και κοινωνικά ευαίσθητα, ενώ τα θηλυκά ήταν κυρίαρχα ανεξάρτητα και επιθετικά!

Η διαπολιτισμική σύγκριση της Margaret Mead προτείνει ότι το πολιτισμικό επίπεδο και η κουλτούρα, μπορεί να έχουν περισσότερη σχέση και να επιδρούν στα πρότυπα συμπεριφοράς

ανδρών και γυναικών, απ' ότι επιδρούν οι βιολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων. Είναι λοιπόν εμφανές ότι χρειαζόμαστε πάρα πολύ τις διαπολιτισμικές συγκρίσεις όπως αυτή της Margaret Mead. Χωρίς αυτές, μπορούμε πάρα πολύ εύκολα να κάνουμε τη λανθασμένη υπόθεση πως οτιδήποτε αποτελεί αλήθεια για την κοινωνία μας, αποτελεί αλήθεια για οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου. Με τη βοήθεια τους μπορούμε να αρχίσουμε να καταλαβαίνουμε τη συνεισφορά της βιολογίας και του περιβάλλοντος στην ανθρώπινη εξέλιξη.

ΗΘΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Πριν πολλά χρόνια, ο Sigmund Freud πρότεινε να οικοδομήσουν τα παιδιά μια στενή συναισθηματική σχέση με μια μητρική φιγούρα κατά το πρώτο ή δεύτερο έτος της ζωής τους, ειδάλλως θα παρέμεναν για πάντα ψυχρά και χωρίς συναισθηματική ανταπόκριση στους άλλους ανθρώπους. Υπάρχει ένα πολύ απλό πείραμα που κάποιος θα μπορούσε να εφαρμόσει για να εξετάσει αυτή την υπόθεση : να βάλουν τυχαία μια ομάδα βρεφών σε μια πειραματική κατάσταση στην οποία να είναι κλειδωμένα σε μια σοφίτα και να λαμβάνουν μόνο την πιο βασική φροντίδα για τα δύο πρώτα χρόνια της ζωής τους. Τα υπόλοιπα βρέφη θα ανατρέφονταν στο φυσιολογικό περιβάλλον του σπιτιού τους για το ίδιο χρονικό διάστημα.

Αν ο Freud είχε δίκιο, θα ανακαλύπταμε ότι η κοινωνικά απομονωμένη ομάδα θα παρέμενε εχθρική στους ανθρώπους και ανίκανη να συνάψει στενές συναισθηματικές σχέσεις για όσο εμείς θα την παρατηρούσαμε. Αντίθετα, τα παιδιά που ανατράφηκαν στο σπίτι θα παρουσίαζαν πιο φυσιολογικές συναισθηματικές αντιδράσεις.

Τώρα μπορεί να σκεφτείτε: "Θεός φυλάξει! Μόνον οι βάρβαροι θα μπορούσαν να προτείνουν ένα παρόμοιο πείραμα!" Αυτό το παράδειγμα είναι ομολογουμένως ακραίο αλλά με την πρόθεση να τονίσει το θέμα: ένας ερευνητής ποτέ δεν δικαιολογείται να εκθέτει παιδιά σε οποιαδήποτε κατάσταση ή πειραματική διαδικασία που πιθανώς να τα βλάψει. Στην περίπτωση του δικού μας υποθετικού πειράματος έχουμε κάθε λόγο να πιστεύουμε ότι η κοινωνική απομόνωση θα έχει επιβλαβείς και πιθανώς ακόμη και παθολογικές συνέπειες για τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Έτσι το πρόγραμμα αντιπροσωπεύει μια καταφανή βεβήλωση της ηθικής, και θα ήταν απίθανο οποιοσδήποτε εξελικτικός ερευνητής να διανοηθεί μια τέτοια πορεία δράσης (εκτός φυσικά από το να τονίσει την ηθική κατευθυντήρια γραμμή στην έρευνα με τα παιδιά).

Τα θέματα ηθικής που αντιμετωπίζονται στις περισσότερες έρευνες είναι πολύ πιο λεπτά. Να ορισμένα από τα διλήμματα που οι εξελικτικοί ψυχολόγοι μπορεί να χρειαστεί να επιλύσουν κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας τους ως ερευνητές:

- Είναι σωστό να εκθέτουμε παιδιά σε καταστάσεις που σχεδόν εγγυώνται ότι θα παραβιάσουν κάποιες απαγορεύσεις ή θα συμπεριφερθούν κατά κάποιον άλλο τρόπο κοινωνικώς ανεπιθύμητο;
- Μπορώ να ρωτήσω παιδιά ή ενήλικες σχετικά με τους τρόπους που οι γονείς τους τα τιμωρούσαν, ή αυτό το είδος των ερωτήσεων είναι εισβολή στην ιδιωτική ζωή της οικογένειας;
- Είμαι άραγε δικαιολογημένος να παραπλανήσω τα παιδιά ή να τους παρέχω λάθος πληροφορίες σχετικά με τον σκοπό της μελέτης μου ή λέγοντάς τους κάτι ψευδές για τον εαυτό τους; (Για παράδειγμα, "Τα πήγες άσχημα σ' αυτή τη δοκιμασία");
- Μπορώ να παρατηρώ αυτούς που συμμετέχουν στο φυσικό τους περιβάλλον χωρίς να τους πω ότι είναι υποκείμενα μιας επιστημονικής έρευνας;

- Είναι αποδεκτό να λέμε στα παιδιά, ότι οι συμμαθητές τους θεωρούν μια φανερά λανθασμένη απάντηση ως "σωστή", για να δούμε αν οι συμμετέχοντες θα συμφωνήσουν με την γνώμη των φίλων τους;
- Δικαιολογούμαι να χρησιμοποιήσω λεκτική τιμωρία (αποδοκιμασία) σαν μέρος της ερευνητικής μου διαδικασίας;

Πριν διαβάσετε παρακάτω, ίσως θα επιθυμούσατε να σκεφτείτε αυτά τα θέματα και να σχηματίσετε τις δικές σας απόψεις. Τότε διαβάστε τον πίνακα 1-4 και επαναθεωρήστε τις απόψεις σας.

Για να προστατέψουν τα παιδιά που παίρνουν μέρος σε ψυχολογικές έρευνες και για να διευκρινίσουν τις ευθύνες των ερευνητών που δουλεύουν με παιδιά, ο Αμερικανικός Σύνδεσμος Ψυχολογίας (1982) και η Εταιρεία για την Έρευνα στην Παιδική Εξέλιξη (1990), έχουν υιοθετήσει τις ακόλουθες ηθικές κατευθυντήριες γραμμές.

Προστασία από κακές επιπτώσεις*

Ο ερευνητής δεν έχει δικαίωμα να χρησιμοποιήσει τρόπους έρευνας που θα μπορούσαν να βλάψουν το παιδί σωματικά ή ψυχολογικά. Η ψυχολογική βλάβη, σίγουρα, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Παρ' όλα αυτά, ο ορισμός της παραμένει στην ευθύνη του ερευνητή. Όταν ο ερευνητής αμφιβάλλει για τα πιθανά επιβλαβή αποτελέσματα των ερευνητικών διαδικασιών, ζητάει τη συμβουλή των άλλων. Όταν η βλάβη δείχνει πιθανή, ο ερευνητής υποχρεώνεται να βρει άλλα μέσα για να αποκτήσει τις πληροφορίες ή να εγκαταλείψει την έρευνα.

Συγκατάθεση μετά από πληροφόρηση.

Η συγκατάθεση και των γονέων και άλλων οι οποίοι δρουν για λογαριασμό του παιδιού - δάσκαλοι, επιθεωρητές των ιδρυμάτων - θα πρέπει να εξασφαλιστεί, κατά προτίμηση γραπτώς. Η συγκατάθεση απαιτεί, οι γονείς και οι άλλοι υπεύθυνοι ενήλικες να ενημερωθούν για όλα τα χαρακτηριστικά της έρευνας που μπορούν να επηρεάσουν την προθυμία τους να επιτρέψουν στο παιδί να πάρει μέρος. Εξ' άλλου, ομοσπονδιακές κατευθυντήριες γραμμές στις Ηνωμένες Πολιτείες καθορίζουν ότι όλα τα παιδιά στην ηλικία των 7 χρόνων και μεγαλύτερα έχουν το δικαίωμα να λάβουν εξηγήσεις, σε κατανοητή γλώσσα, για όλα τα μέρη της έρευνας που μπορεί να επηρεάσουν την προθυμία τους να συμμετάσχουν. Τα παιδιά που συμμετέχουν (και οι ενήλικες που είναι υπεύθυνοι γι' αυτά) πάντα έχουν το δικαίωμα να διακόψουν την έρευνα σ' οποιονδήποτε χρόνο.

Εμπιστευτικότητα

Οι ερευνητές πρέπει να κρατήσουν εμπιστευτικές όλες τις πληροφορίες που αποκτήθηκαν από όσους έλαβαν μέρος στην έρευνα. Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να αποκρύψουν την ταυτότητά τους από όλα τα συγκεντρωθέντα και αναφερθέντα στοιχεία, είτε γραπτώς είτε ανεπίσημα. (Εξαιρέση: Κάποια κράτη έχουν νόμους που απαγορεύουν στον ερευνητή να κρατήσει μυστικά τα ονόματα παιδιών που είναι πιθανά θύματα κακοποίησης.)

Παραπλάνηση / Πληροφόρηση / Γνώση των αποτελεσμάτων

Αν και τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να ξέρουν τους σκοπούς μιας μελέτης εξ' αρχής, ένα συγκεκριμένο θέμα μπορεί να απαιτεί την απόκρυψη στοιχείων ή και παραπλάνηση. Οποτεδήποτε απόκρυψη ή παραπλάνηση καθίσταται αναγκαία στην διεκπεραίωση της έρευνας, ο

ερευνητής πρέπει να πείσει μια επιτροπή συναδέλφων για το σωστό της κρίσης του. Αν χρησιμοποιείται παραπλάνηση ή απόκρυψη, οι συμμετέχοντες πρέπει να πληροφορηθούν - δηλ. να τους πουν σε μια γλώσσα κατανοητή - τον αληθινό σκοπό της μελέτης και γιατί ήταν απαραίτητο να παραπλανηθούν. Τα παιδιά επίσης έχουν το δικαίωμα να ενημερωθούν σε κατανοητή γλώσσα για τα αποτελέσματα της έρευνας στην οποία πήραν μέρος.

(Ο Ross Thompson (1990) δημοσίευσε ένα εξαιρετικό δοκίμιο γι' αυτό το θέμα -που θα το συνιστούσα σε οποιονδήποτε ασχολείται (ή σχεδιάζει να ασχοληθεί) με έρευνα με παιδιά.)

Έχει αλλάξει καμία από τις απόψεις σας; Δεν θα ήταν φοβερά εκπληκτικό εάν δεν είχε αλλάξει; Όπως βλέπετε, οι κατευθυντήριες γραμμές στον πίνακα 1-4 είναι πολύ γενικές. Δεν επιτρέπουν ούτε απαγορεύουν συγκεκριμένες λειτουργίες ή πρακτικές, όπως αυτές που περιγράφηκαν στα διλήμματα. Η ευθύνη του να χειρίζεσαι τα παιδιά δίκαια και να τα προστατεύεις από το κακό πέφτει καθαρά στους ώμους του ερευνητή.

Τότε πως οι ερευνητές αποφασίζουν αν θα χρησιμοποιήσουν μια διαδικασία, που μπορεί κάποιος να θεωρήσει αμφισβητήσιμη ως προς την ηθική πλευρά; Γενικά ζυγίζουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της έρευνας υπολογίζοντας προσεκτικά τα πιθανά κέρδη (στην ανθρωπότητα ή στους συμμετέχοντες) και συγκρίνοντάς τα με τους ενδεχόμενους κινδύνους που οι συμμετέχοντες μπορεί να αντιμετωπίσουν. Εάν τα ενδεχόμενα κέρδη υπερτερούν κατά πολύ των ενδεχόμενων κινδύνων, και εάν δεν υπάρχουν άλλες λιγότερο επικίνδυνες διαδικασίες που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και να αποδώσουν τα ίδια κέρδη, ο ερευνητής γενικώς θα προχωρήσει. Όμως υπάρχουν ασφαλιστικές δικλείδες για τους πολύ ένθερμους ερευνητές που υποτιμούν την επικινδυνότητα των διαδικασιών τους.

Στις ΗΠΑ για παράδειγμα, πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα και κυβερνητικοί φορείς που χρηματοδοτούν μελέτες με παιδιά, έχουν δημιουργήσει επιτροπές επιθεώρησης "ανθρώπινων υποκειμένων", για να προμηθεύουν δεύτερη (και κάποτε και τρίτη) γνώμη για τα ηθικά στάνταρ και τα μελήματα όλων των προτεινόμενων ερευνών. Η λειτουργία αυτών των επιτροπών επιθεώρησης είναι να λάβουν εκ νέου υπ' όψιν τους τα πιθανά ρίσκα και κέρδη της προτεινόμενης έρευνας και, το πιο σημαντικό, να διασφαλίσουν ότι παίρνονται όλες οι απαραίτητες προφυλάξεις για την προστασία της ηρεμίας και την διατήρηση της ακεραιότητας εκείνων που πιθανώς να επιλέξουν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Αν και είναι δικαίωμα και προνόμιό σας να διαφωνήσετε, οποιοδήποτε από τα προαναφερθέντα διλήμματα μπορεί να επιλυθεί με τρόπους που επιτρέπουν σ' έναν ερευνητή να χρησιμοποιήσει τις αναφερθείσες διαδικασίες και πάλι να παραμείνει μέσα στις τρέχουσες κατευθυντήριες ηθικές γραμμές. Για παράδειγμα, γενικώς θεωρείται επιτρεπτό να παρατηρείς μικρά παιδιά σε φυσικό περιβάλλον (στο σπίτι ή στο σχολείο φέρ' ειπείν) χωρίς να τα πληροφορήσεις ότι βρίσκονται υπο παρατήρηση αν ο ερευνητής έχει προηγουμένως αποκτήσει την συγκατάθεση για πληροφόρηση, των ενήλικων υπευθύνων για την φροντίδα και την ασφάλεια των παιδιών σ' αυτό το περιβάλλον. Θεωρείται επίσης επιτρεπτό να κάνεις στα παιδιά προσωπικές ερωτήσεις για τον εαυτό τους ή τις ζωές των οικογενειών τους, αρκεί ο ερευνητής να έχει διασφαλίσει ότι ο κίνδυνος επέμβασης στην ιδιωτική τους ζωή έχει μειωθεί στο ελάχιστο όπως 1) διαβεβαιώνοντας αυτούς τους νεαρούς ότι οι απαντήσεις τους θα παραμείνουν ανώνυμες, 2) κάνοντάς τους να καταλάβουν ότι δεν είναι υποχρεωμένοι ν' απαντήσουν σε ερωτήσεις που δε θέλουν, και 3) εξηγώντας τους ότι μπορούν να πεταχτούν και να καταστραφούν αμέσως τα στοιχεία που τους αφορούν αν νοιώσουν άσχημα γι' αυτά που είπαν ή έκαναν.

Φυσικά, η τελική έγκριση για τις διαδικασίες που θ' ακολουθήσει ένας ερευνητής, από μία επιτροπή επιθεώρησης δεν απαλλάσσει τους ερευνητές από την ανάγκη να επανεκτιμήσουν τα κέρδη και το τίμημα των προγραμμάτων τους, ακόμα κι όταν η έρευνα βρίσκεται εν εξελίξει. Ας υποθέσουμε για παράδειγμα, ότι ένας ερευνητής που μελετάει την παιδική επιθετικότητα σε ένα περιβάλλον παιδικής χαράς καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα υποκείμενά του 1) είχαν αντιληφθεί την δική του επικέντρωση στην επιθετική συμπεριφορά και 2) είχαν αρχίσει να χτυπάνε το ένα το άλλο για να τραβήξουν την προσοχή του. Σ' αυτό το σημείο οι κίνδυνοι για τους εμπλεκόμενους θα είχαν αυξηθεί πολύ περισσότερο από τους αρχικούς υπολογισμούς του ερευνητή και θα ήταν ηθικά δεσμευμένος (κατά τη γνώμη μου) να σταματήσει την έρευνα αμέσως.

Σε τελική ανάλυση οι κατευθυντήριες γραμμές και οι επιτροπές επιθεώρησης δεν εγγυώνται ότι οι μετέχοντες στην έρευνα θα αντιμετωπισθούν υπεύθυνα. Μόνο οι ερευνητές μπορούν να το κάνουν αυτό με το να επανεκτιμούν συνεχώς τις συνέπειες των ενεργειών τους και με το να τροποποιούν ή να εγκαταλείπουν οποιαδήποτε διαδικασία μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ομαλότητα και την ακεραιότητα εκείνων που προθυμοποιήθηκαν να συμμετέχουν.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Εξελικτική Ψυχολογία είναι η ευρύτερη από αρκετές επιστήμες που θέλουν να εξηγήσουν την εξέλιξη - δηλ. τις συστηματικές αλλαγές που συμβαίνουν στο άτομο ανάμεσα στη σύλληψη και το θάνατο. Οι εξελικτικοί ασχολούνται ιδιαίτερα με το να περιγράφουν σημαντικές αλλαγές στη φυσική ανάπτυξη, πνευματικές ικανότητες, συναισθηματική έκφραση και κοινωνική συμπεριφορά, με το να εξηγούν γιατί προκύπτουν αυτές οι αλλαγές, και να παρεμβαίνουν στην οπτικοποίηση μιας τέτοιας εξέλιξης όταν καθίσταται δυνατόν. Αν και θα επικεντρωθούμε κυρίως στις εξελίξεις της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας σ' αυτό το βιβλίο, είναι σημαντικό ν' αναγνωρίσουμε ότι η ανθρώπινη εξέλιξη συνεχίζεται καθ' όλη την διάρκεια της ζωής και είναι ολοκληρωτική - εννοώντας ότι οι αλλαγές σε μια πλευρά της εξέλιξης συχνά έχουν επιπτώσεις σε άλλες φαινομενικά άσχετες πλευρές.

Τα παιδιά που έζησαν στα χρόνια του Μεσαίωνα (και νωρίτερα) αντιμετώπιζονταν συχνά κάπως σκληρά από τους μεγαλύτερους και είχαν λίγα από τα δικαιώματα, τα προνόμια και την προστασία των σημερινών νέων. Οι απόψεις σημαντικών κοινωνικών φιλοσόφων του 17ου & 18ου αιώνα συνεισέφεραν στη δημιουργία μιας πιο ανθρωπιστικής αντιμετώπισης για τα παιδιά και την ανατροφή τους. Από τότε, πολύ σύντομα οι άνθρωποι άρχισαν να παρατηρούν τους γιους και τις κόρες τους και ν' αναφέρουν τις παρατηρήσεις τους σε παιδικές βιογραφίες. Η επιστημονική μελέτη των παιδιών δε φάνηκε παρά όταν το 1900 ο G. Stanley Hall στις Ηνωμένες Πολιτείες και ο Sigmund Freud στην Ευρώπη, άρχισαν να συλλέγουν στοιχεία και να διαμορφώνουν θεωρίες για την ανθρώπινη ανάπτυξη και εξέλιξη. Σύντομα άλλοι ερευνητές διεξήγαγαν έρευνες για να αξιολογήσουν και να επεκτείνουν αυτές τις θεωρίες και η μελέτη της εξελικτικής ψυχολογίας άρχισε να ευδοκίμει.

Η εξελικτική ψυχολογία σήμερα είναι μια πραγματικά αντικειμενική επιστήμη. Έφυγαν ανεπιστρεπτί οι καιροί που οι αξίες μιας θεωρίας εξαρτιόνταν Από το κοινωνικό ή ακαδημαϊκό κύρος εκείνου που τη διατύπωνε. Σήμερα ένας εξελικτικός αποφασίζει για την επάρκεια μιας θεωρίας κάνοντας υποθέσεις και διεξάγοντας έρευνες, για να δει αν η θεωρία μπορεί να προβλέψει και να εξηγήσει τις νέες παρατηρήσεις που έχει κάνει. Δεν υπάρχει χώρος για υποκειμενικές προκαταλήψεις στην αξιολόγηση ιδεών. Οι θεωρίες για την ανθρώπινη εξέλιξη είναι μόνο τόσο καλές όσο η ικανότητά τους να "λογοδοτούν" για τις σημαντικές πλευρές της παιδικής ανάπτυξης και εξέλιξης.

Για να έχει νόημα η έρευνα, τα στοιχεία που συλλέγουν οι ερευνητές πρέπει να είναι αξιόπιστα και έγκυρα. Μια έρευνα είναι αξιόπιστη αν παράγει αποτελέσματα που έχουν συνοχή και είναι επαληθεύσιμα. Η μέθοδος είναι έγκυρη εφόσον μετρά ακριβώς ό,τι ισχυρίζεται πως μετρά. Οι πιο κοινές μέθοδοι συλλογής στοιχείων στην εξέλιξη των παιδιών και των εφήβων συμπεριλαμβάνουν μετρήσεις βάσει προσωπικών αναφορών όπως συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων και κλινικές διαδικασίες και άμεσες παρατηρήσεις συμπεριφορών που γίνονται είτε σε φυσικό περιβάλλον ή σε επιστημονικά κατασκευασμένο περιβάλλον.

Δύο γενικά σχέδια έρευνας - συσχέτισης και πειραματισμού - επιτρέπουν στους ερευνητές να αναγνωρίσουν τις σχέσεις μεταξύ ειδών που τους ενδιαφέρουν. Αν και οι συσχετιστικές μελέτες υπολογίζουν τη δύναμη και την κατεύθυνση των συσχετισμών μεταξύ των ειδών, δεν μπορούν να συγκεκριμενοποιήσουν αν οι ποικιλίες έχουν αιτιατή σχέση. Το πειραματικό σχέδιο ωστόσο, στρέφεται σε σχέσεις αιτίας-αποτελέσματος. Ο πειραματιστής χειρίζεται ένα ή περισσότερα υποκείμενα Από τα διάφορα υποκείμενα, ελέγχει όλα τα άλλα - άσχετα με το δικό του - υποκείμενα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την απόδοση των συμμετεχόντων και έπειτα παρατηρεί τα αποτελέσματα των χειρισμών σε ένα ή περισσότερα εξαρτώμενα υποκείμενα. Τα πειράματα μπορούν να εκτελεστούν σε περιβάλλον εργαστηρίου ή, εναλλακτικά, σε φυσικό, ούτως ώστε να αυξηθεί η γενικότητα των αποτελεσμάτων. Το αντίκτυπο πραγματικών γεγονότων που οι ερευνητές δεν μπορούν να χειριστούν ή να ελέγξουν μπορεί να μελετηθεί σε φυσικά πειράματα. Ωστόσο, η έλλειψη ελέγχου των φυσικών γεγονότων εμποδίζει τον πειραματιστή που τα εφαρμόζει, να βγάλει οριστικά συμπεράσματα σχετικά με την αιτία και το αποτέλεσμα.

Τα διατμηματικά, μακροερευνητικά και διαδοχικά σχέδια εφαρμόζονται για να διακρίνουν εξελικτικές αλλαγές. Το διατμηματικό σχέδιο αξιολογεί εξελικτικά ρεύματα, μελετώντας μετέχοντες διαφορετικής ηλικίας στο ίδιο χρονικό σημείο. Είναι μία σκόπιμη μέθοδος αλλά περιοριστική επειδή παρατηρεί κάθε μετέχοντα μία φορά και δεν μπορεί να μας πει πως εξελίσσονται τα άτομα. Το μακροερευνητικό σχέδιο διακρίνει την εξελικτική αλλαγή με το να εξετάζει επανειλημμένα τους ίδιους μετέχοντες καθώς μεγαλώνουν. Αν και μας προμηθεύει με πληροφορίες για την ατομική εξέλιξη, το μακροερευνητικό σχέδιο είναι δαπανηρό, χρονοβόρο και υπόκειται σε προβλήματα όπως οι αλλαγές των διασταυρωμένων γενεών στα περιβάλλοντα και η απώλεια συμμετεχόντων (έχοντας σαν αποτέλεσμα προκατειλημμένα δείγματα ατόμων). Το διαδοχικό σχέδιο, ένας συνδυασμός των διατμηματικών και μακροερευνητικών προσεγγίσεων, προσφέρει στον ερευνητή τα καλύτερα στοιχεία και των δύο στρατηγικών.

Οι μελέτες των διασταυρωμένων πολιτιστικών επιπέδων, στις οποίες οι μετέχοντες Από διαφορετικές κουλτούρες και υποκουλτούρες συγκρίνονται Από μία ή περισσότερες πλευρές της ανάπτυξης, γίνονται ολοένα και πιο σημαντικές. Μόνο συγκρίνοντας ανθρώπους Από πολλές κουλτούρες μπορούμε να αναγνωρίσουμε παγκόσμια μοτίβα ανάπτυξης και την ίδια στιγμή να αποδείξουμε ότι και άλλες πλευρές της ανάπτυξης είναι εξαιρετικά επηρεασμένες Από το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο και προκύπτουν.

Έρευνα που διεξήχθη με παιδιά δημιουργεί κάποια μοναδικά ηθικά ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν. Ανεξάρτητα Από το πόσο σημαντική είναι η γνώση που μπορεί να κερδηθεί, ο ερευνητής δεν μπορεί ποτέ να δικαιολογηθεί αν βλάπτει τα παιδιά. Πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε να αποκτηθεί η συγκατάθεση των παιδιών (και των γονέων), να κρατηθούν μυστικές οι πληροφορίες που αποκτήθηκαν Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα και να εξηγηθεί προσεκτικά οποιαδήποτε παραπλάνηση έγινε διότι κρίθηκε απαραίτητη για τη συγκέντρωση στοιχείων. Η γνώση που αποκτήθηκε Από την έρευνα με παιδιά πρέπει να ωφελεί όλους μας, αλλά είναι ευθύνη των ερευνητών να εγγυηθούν ότι η γνώση αυτή δεν αποκτήθηκε εις βάρος των παιδιών που τόσο γενναιόδωρα την προμήθευσαν.